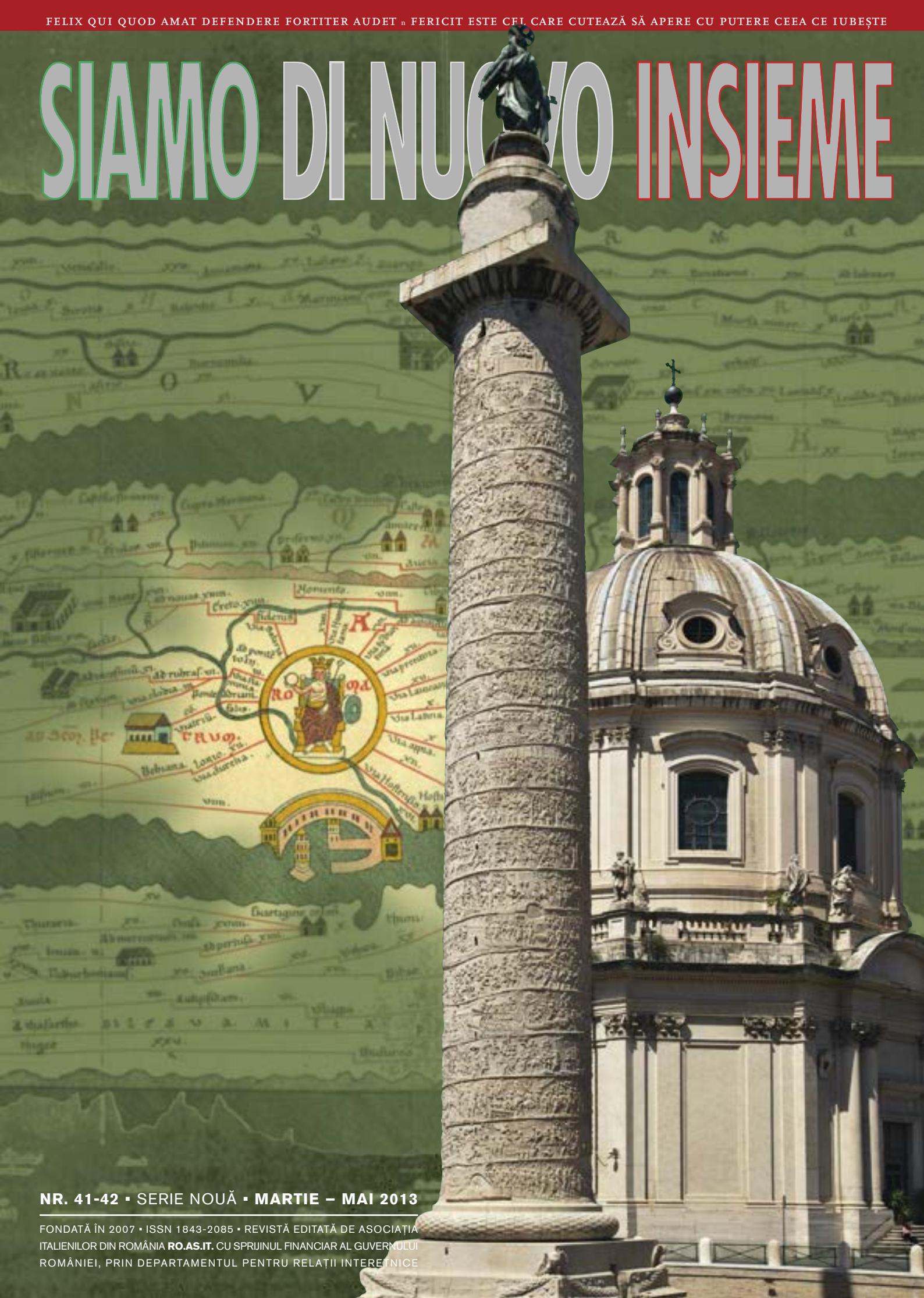

SIAMO DI NUOVO INSIEME

NR. 41-42 • SERIE NOUĂ • MARTIE – MAI 2013

FONDATĂ ÎN 2007 • ISSN 1843-2085 • REVISTĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA
ITALIENILOR DIN ROMÂNIA RO.AS.IT. CU SPRUJNUL FINANCIAR AL GUVERNULUI
ROMÂNIEI, PRIN DEPARTAMENTUL PENTRU RELAȚII INTERNAȚIONALE

2 iunie, ziua Italiei, ziua românilor

Dacă ne gândim la modul în care italo-românii sau românii-italieni, aşa cum îi putem numi pe etnicii italieni de astăzi din România, au sărbătorit și s-au bucurat de-a lungul vremii de ziua de 2 iunie, nu greșim afirmând că mai ales în ultimii ani bucuria lor a fost mare, cu atât mai mare, cu cât recunoașterea identității le-a permis să fie ei însăși, cu fiecare an. Acest dar nu l-au primit numai prin intrarea României în Uniunea Europeană sau în NATO, ci le-a fost dat odată cu drepturile acordate de statul român tuturor minorităților din România, ca atare și minoritatea italiene. Nu este mai puțin adevărat că și limba asemănătoare și cultura comună au ajutat la integrarea italienilor în țara de adoptie, de unde, majoritatea, nu s-a mai întors acasă.

La toate acestea au contribuit și relațiile bilaterale excelente dintre cele două țări, pe care mereu le-am numit țări surori, nu numai declarativ, ci și asumat în egală măsură de România și Italia.

Iată că anii au trecut și dacă ne uităm în urmă, este greu de imaginat faptul că România de astăzi este partener al Italiei, ambele, țări membre ale Uniunii Europene. Nu putem uita nici că în urmă cu circa 20 de ani, pentru a vizita Peninsula, trebuia mai întâi să te înscrii pentru a solicita și a obține sau nu o viză de intrare, aparte faptul că era îngrozitor de greu să ajungi să fii programat.

Parteneriatul de astăzi cu Italia este cu totul altceva, dacă ne gândim nu numai la dreptul de a circula liber, dreptul reciproc la muncă sau la deschiderea unor afaceri în fiecare din cele două țări, ci și la modalitățile extrem de simple de a te deplasa de la București la Roma și invers. Sunt lucruri firești într-o țară liberă, oricare ar fi aceasta, însă de multe ori nostalgia ne poartă gândurile spre ceea ce a fost și nu va mai fi niciodată Europa.

La fel de adevărat este că odată cu afacerile lor, italienii au adus parcă în România și o mică parte din țara lor, aşa se face că aceștia se simt foarte bine aici, de unde unii chiar nu se mai întorc în țara natală.

Acestea pot fi doar câteva dintre argumentele pentru care etnicii italieni din România, împreună cu românii, întâmpină cu bucurie, în fiecare an, ziua de 2 iunie. Si de aceea și în acest an, din toată inima, rostим un:

La mulți ani ITALIA!

Dep. Mircea GROSARU

SIAMO DI NUOVO INSIEME

FONDATĂ ÎN 2007

NR. 41-42 • SERIE NOUĂ
MARTIE – MAI
2013

I S S N 1 8 4 3 - 2 0 8 5

Revistă editată
de Asociația Italianilor din
România RO.AS.IT.
cu sprijinul finanțier al
Guvernului României,
prin Departamentul
pentru relații interetnice

Președinte fondator
Mircea Grosaru

Colectiv redacțional

Director
Gabriela Tarabega

Redactori
Radu Coroamă
Ioana Grosaru
Elena Bădescu
Gregorio Pulcher
Dan Comarnescu

Design & pre-press
Square Media SRL

**Asociația
Italianilor
din România**
RO.AS.IT.
asociație cu statut
de utilitate publică

Str. Lipscani nr. 19, etaj 1
030031 București
Tel./Fax: 021 313 3064
ufficio@roasit.ro

www.roasit.ro

EVENTI / EVENIMENTE

- 04 | Giuseppe Verdi nel Bicentenario della nascita /
Bicentenar Giuseppe Verdi (II)
- 08 | Verdi omagiat la București
- 09 | 1900 de ani de la inaugurarea la Roma a Columnei lui Traian
- 10 | Revoluția Română de la 1848, 15 iunie – instituirea drapelului
național / La Rivoluzione Romena del 1848,
15 giugno – l'istituzione della bandiera nazionale

CULTURA / CULTURĂ

- 16 | Orasul celor 33 de voievozi avea palate și grădini în stil italian /
La città dei 33 principi aveva palazzi e giardini in stile italiano
- 18 | Sculptori italieni în România / Scultori italiani in Romania
- 22 | Nichita Stănescu – rememorat în Italia
- 22 | România la Bienala de artă de la Venetia, Conferință de presă
- 23 | Volumul RO.AS.IT. dedicat emigrației italiene în România își continuă
drumul către public
- 24 | Giuseppe Garibaldi la Galați
- 25 | Vă invităm să citiți...

SOCIETA' / SOCIAL

- 26 | Pedaliamo. Riflessioni di un italiano,
gironzolando in bici per Bucarest
- 28 | Nostalgii. La pas prin București
- 30 | La mulți ani, tanti Nora! /
Tanti auguri, zia Nora!
- 31 | Eveniment inedit la Saloanele de artă ale
RO.AS.IT. Dublu debut în pictură
- 32 | Eroul soldat Rinaldo Fauro / L'eroe soldato
Rinaldo Fauro
- 34 | A plecat dintre noi și... Anna Culluri Profiriu
- 34 | Știri / Notizie   35 | Ricette – Menu D'Autor

C'è un ritratto di Verdi diverso da tutti gli altri. È quello dipinto da Boldini nel 1886, un semplice pastello su carta, che esprime, in tutta la sua immediatezza, la vitalità prorompente di un uomo che a quel tempo aveva già superato i settanta anni. Un mezzo busto con giacca e cilindro neri e il fazzoletto annodato al collo, gli occhi vivi che sprizzano una giovinezza esuberante, un'espressione tenera e insieme trasgressiva. È il ritratto che meglio fotografa la personalità del grande Maestro, spesso rappresentato in un atteggiamento serio e compassato come effettivamente è stato. Un cliché – questo – che per molto tempo ha impedito di penetrare nell'umanità del personaggio, indagarne i sentimenti e le passioni intime. Riservato, scorbutico e diffidente, Giuseppe Verdi ha sempre cercato di difendere la propria vita privata dall'invadenza degli ammiratori come dei critici e dei giornalisti.

Il suo rapporto con l'universo femminile risulta meno noto di quello dell'altro grande Maestro Giacomo Puccini, proprio in quanto celato sotto la coltre protettiva della sua estrema riservatezza. La vita intima di Verdi subì un trauma terribile, già prima dei trent'anni con la perdita improvvisa dei figli e della moglie Margherita Baretti. Un evento tragico a cui fece fronte con la forza di carattere, ma che influenzò senza dubbio la sua personalità. Per giunta alla tragedia familiare si sommavano gli insuccessi nell'attività musicale.

Riuscì a uscire da quel momento buio grazie all'incontro con la cantante soprano Giuseppina Strepponi, che conobbe alla Scala nel 1839 e che divenne la sua compagna per il resto della vita. Il loro rapporto era basato sull'affetto, sulla stima reciproca, ma forse non c'erano quegli elementi passionali che fanno una vera relazione. Tra loro, c'erano differenze di carattere, di sensibilità, di valori di riferimento. Lui fortemente laico, lei religiosa, per non dire «bacchettona», come talvolta la definisce in maniera scherzosa. Spesso critica l'abitudine di Giuseppina di fare elemosine. E anche per questo Verdi, nell'accezione comune, è risultato addirittura un po' avaro. Niente affatto vero, lui concepisce l'essere solidale in maniera completamente diversa. Da uomo di campagna quale era, attaccato a solide radici, pensa che il modo migliore di aiutare gli altri sia nell'offrire loro un lavoro. Nelle campagne parmensi, a qualche chilometro dalla casa di Roncole dove era nato, acquistò una tenuta agricola a

Sant'Agata presso Villanova d'Arda. Vi costruì una villa molto spartana, in linea con il suo carattere concreto.

Risanò il territorio, realizzando canali, sperimentando nuove tecniche di coltivazione. E offri davvero un'opportunità di lavoro agli abitanti del luogo. Questa è un'immagine di Verdi agricoltore e ingegnere che non piaceva per niente a Giuseppina, costretta a passare lunghi e noiosi mesi tra le nebbie padane. Nonostante gli attriti e le discussioni frequenti, tuttavia, si sposarono nel 1859. Ma gli elementi di distanza nel rapporto rimangono. Giuseppina, oltre alle qualità canore, ha anche il piacere della scrittura. Si rivolge spesso al marito con lunghe lettere particolarmente intense. Il ricco carteggio consente di svelare molti aspetti del loro rapporto e complessivamente di quello di Verdi con l'universo femminile. Emerge un quadro molto più articolato di quello che si potrebbe immaginare. Appare da subito evidente che Giuseppina è gelosa della rete di amicizie del marito.

Una donna, in particolare ha un ruolo importante nella vita di Verdi: Teresa Stolz. Fu un rapporto particolare. Verdi la incontrò nel 1868. Cinquantacinque anni lui, trentaquattro lei. E ben presto si diffusero le voci di una loro relazione. Per lui Teresa mandò a monte il matrimonio con il famoso (allora) direttore d'orchestra Angelo Mariani. Nei trent'anni successivi la loro frequentazione fu interrotta solo dalle tournée musicali di Verdi in giro per il mondo. Teresa rimase all'ombra del Maestro,

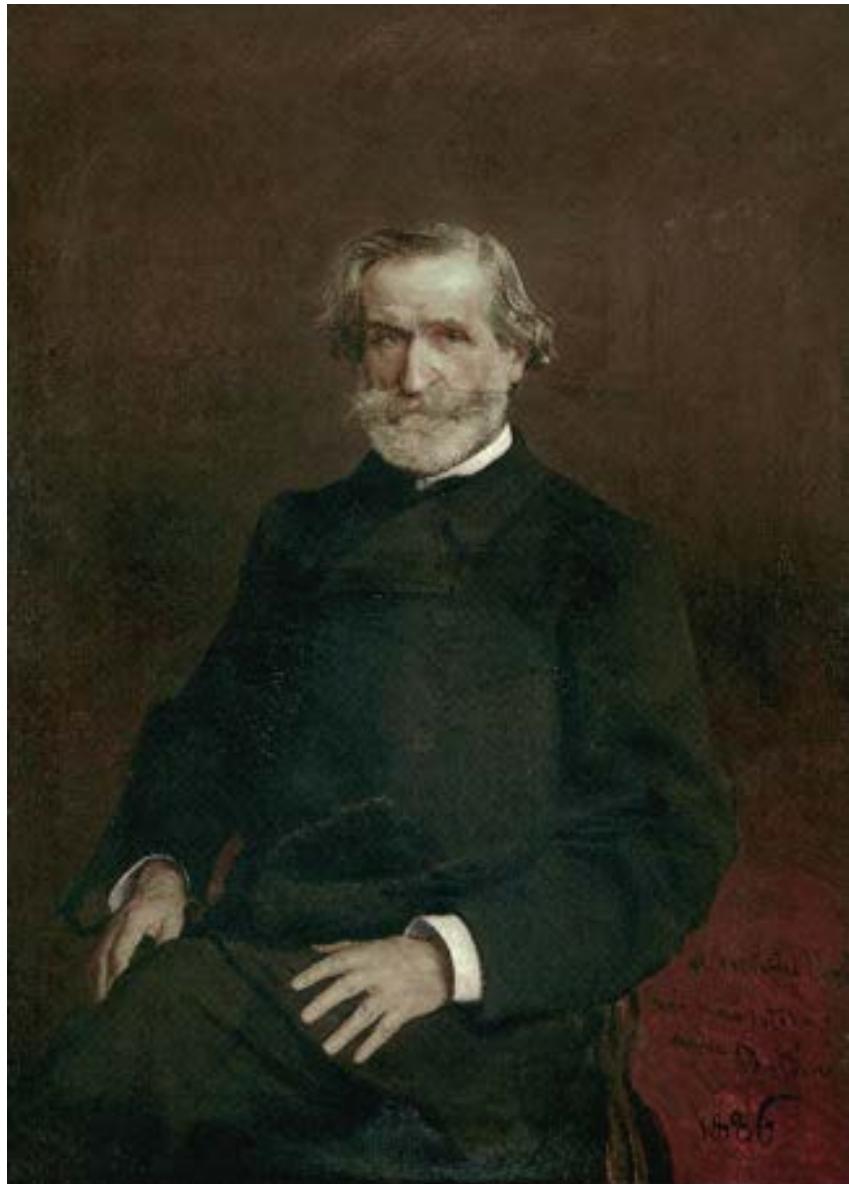
GIUSEPPE VERDI BICENTENARIO DELLA NASCITA

senza chiedere niente. Un rapporto strano, indefinibile, eppure solido e indissolubile. Quando Verdi, già vecchio, rimase vedovo della Strepponi nel 1897, Teresa divenne un'amica premurosa, restandogli vicino fino alla morte. Stando sempre defilata. Eppure lei era stata interprete di tanti ruoli chiave nell'opera verdiana. Aveva debuttato in Italia nel 1865 al Teatro alla Scala con Giovanna d'Arco. Verdi la scelse come interprete delle grandi figure femminili delle opere Aida, Don Carlos, La Forza del Destino e della Messa in Requiem.

Teresa conobbe anche Giuseppina e trascorse lunghi periodi presso la famiglia Verdi nella villa di Sant'Agata. E la Strepponi si rese conto che il rapporto tra Teresa e il marito andava oltre una stretta amicizia.

Ne è testimonianza una minuta di lettera scritta da Giuseppina Strepponi nel 1876, mai spedita, ma proprio per questo più dolorosa e inquietante: «Non mi pareva giornata conveniente per far visita a una Signora che non ti è né moglie, né figlia, né sorella (...) Io non so se è, o se non è. So che dal 1872 vi sono stati da parte tua periodi di assiduità e delle premure che non si possono interpretare da nessuna donna in senso più piacevole (...) Se tu trovi in questa persona tanta seduzione, sii franco e dillo senza farmi subire l'umiliazione di queste tue eccessive deferenze. Se non è, sii più calmo nelle tue premure, sii naturale e non esclusivo. Pensa qualche volta che io, tua moglie, disprezzando le dicerie del passato, vivo anche in questo momento a tre e ho il diritto se non di domandare le tue carezze, almeno i tuoi riguardi. È troppo?».

Verdi farà trapelare la passione per Teresa solo dopo la morte della moglie. Non esiste un carteggio esplicito che testimoni la loro relazione, ma soltanto frammenti di comunicazioni, comunque eloquenti. Alcune enigmatiche, come quella in cui già ottantenne fissa la modalità del loro incontro: «Non andare in stazione... così nessuno saprà nulla». Altre più esplicite, come quella dell'invito a Sant'Agata quando è ormai rimasto vedovo: «Saremo soli! Non inviterò per quel giorno né Giulio, né Boito!». Finalmente il suo cuore si è aperto, i sentimenti hanno preso il sopravvento sulla sua smisurata cautela. Forse è perché la tarda età lo fa sentire più libero o per il fatto che Giuseppina lo ha lasciato e

non si sente più soggetto al vincolo coniugale.

Negli ultimi anni della vita Verdi riesce ad esprimere molto più che in passato il sentimento che lo lega a Teresa, la passione per lei insieme a quella per l'arte, come in una delle ultime lettere: «Per avere distrazioni bisogna scrivere delle opere o essere innamorati». Per Giuseppe Verdi valgono tutte e due le cose, se si pensa che ha composto il Falstaff all'età di ottant'anni.

✉ Antonio Rizzo

Giovanni Boldini – Ritratto di Giuseppe Verdi – 1886 –
Milano, Casa di Riposo per
Musicisti

[2]

2013 BICENTENAR GIUSEPPE VERDI

Există un portret al lui Verdi diferit de toate celelalte. Este cel pictat de Boldini în 1886, un simplu pastel pe hârtie care exprimă, se observă imediat, vitalitatea izbitoare a unui bărbat care în acea perioadă trecuse de șaptezeci de ani.

O jumătate de bust cu haină și joben negre și cu eșarfă înnodată la gât, ochi vii care răspândesc o tinerete exuberantă, o expresie tandră și în același timp transgresivă. Este portretul care surprinde cel mai bine personalitatea marelui maestru, reprezentat adesea cu o atitudine serioasă și controlată, cum de altfel și era în realitate – un clișeu care multă vreme a împiedicat pătrunderea în viața interioară a personajului, cercetarea sentimentelor și pasiunilor lui intime.

Rezervat, capricios și suspicios, Giuseppe Verdi a căutat mereu să-și apere viața privată de invazia admiratorilor, a criticilor și jurnaliștilor.

Relaționarea lui cu universul feminin este mult mai puțin cunoscută decât cea a celuilalt mare maestru, Giacomo Puccini, ferită fiind sub vălul protector al unei reticențe extreme. Viața intimă a lui Verdi a fost supusă unei traume îngrozitoare, chiar înainte de vîrstă de treizeci de ani, odată cu pierderea neașteptată a fiilor săi și soției Margherita Barezzi. Un eveniment tragic, căruia i-a făcut față cu o mare tărie de caracter, dar care i-a influențat în mod evident personalitatea. În plus, tragedie familiale i s-au adăugat și insuccesele în activitatea muzicală.

A reușit să iasă din acea perioadă neagră datorită întâlnirii cu o cântăreață, soprana Giuseppina Strepponi, pe care a cunoscut-o la Scala în 1839 și care i-a devenit tovarășă pentru tot restul vieții. Legătura lor era bazată pe afecțiune, stimă reciprocă, însă poate că nu existau acele elemente pasionale care fac dintr-o relație, una adevărată.

Între ei existau deosebiri de caracter, de sensibilitate, de valori de referință. El un laic convins, ea religioasă, ca să nu spunem „bigotă”, aşa cum o caracterizează el uneori, în glumă. Deseori el o critică pe Giuseppina pentru obiceiul ei de a face pomeni. Chiar și din cauza asta Verdi era considerat cam avar. Nimic mai neadevărat, el concepe să fie solidar cu ceilalți într-o manieră cu totul diferită. Ca om de la țară, legat cu rădăcini solide de glie, credea că modul cel mai bun de a-i ajuta pe ceilalți era de a le da de lucru. În zona rurală a Parmei, la câțiva kilometri de casa de la Roncole unde se născuse, a

cumpărat o moșie la Sant’Agata lângă Villanova d’Arda. Acolo a construit o vilă foarte spartană, aşa cum îi era și caracterul.

A asanat terenul, construind canale, experimentând astfel tehnici noi de cultivare a pământului și le-a dat în felul acesta oamenilor locului, posibilitatea să muncească. Aceasta este o imagine a lui Verdi, de agricultor și inginer, care nu-i plăcea deloc Giuseppinei, ea fiind obligată să petreacă perioade lungi și plăcute în ceteurile din Padano. În ciuda neînțelegерilor și certurilor frecvente, totuși s-au căsătorit în 1859. Însă motivele de distanțare dintre ei rămân. Giuseppina, pe lângă aptitudinile muzicale, adora să scrie. I se adresează deseori soțului prin scrisori lungi, de o mare intensitate. Corespondența lor foarte bogată ne permite să descoperim multe aspecte ale relației lor și în special pe cea a lui Verdi cu universul feminin. De aici iese la iveală un tablou mult mai clar decât ne-am putea imagina. Reiese imediat și foarte clar că Giuseppina este geloasă pe prietenii soțului.

Mai ales o anume femeie are un rol foarte important în viața lui Verdi: Teresa Stoltz. A fost o relație specială. Verdi a întâlnit-o în 1868. El avea cincizeci de ani, ea treizeci și patru. Si foarte repede s-au auzit zvonuri despre o relație între ei. Pentru el Teresa a renunțat la căsătoria cu famosul (pe atunci) dirijor Angelo Mariani. În următorii treizeci de ani legătura lor a fost întreruptă doar de turneele lui Verdi prin lume. Teresa a rămas în umbra maestrului, fără să ceară nimic.

O relație ciudată, greu de definit și totuși solidă și indestructibilă. Când Verdi, bătrân deja, rămâne văduv după moartea Giuseppinei Strepponi în 1897, Teresa îi este o prietenă atentă care i-a stat alături până la moarte. A rămas mereu în umbră. Si totuși ea fusese interpretă multor roluri cheie în opera lui Verdi. Debutase în Italia în 1865 la Teatrul Scala cu Ioana D'Arc. Verdi a ales-o ca interpretă a marilor roluri feminine din operele Aida, Don Carlos, Forța Destinului și în Recviem.

Teresa a cunoscut-o pe Giuseppina, petrecând lungi perioade de timp împreună cu familia Verdi în vila Sant'Agata. Giuseppina Strepponi și-a dat seama că relația dintre Teresa și soțul ei trecea dincolo de o prietenie strânsă.

În legătură cu acest fapt, stă mărturie o ciornă a unei scrisori a Giuseppinei din 1876, care nu a fost niciodată expediată, și tocmai din acest motiv, mai dureroasă și mai nelinișitoare: „Nu mi s-a părut o zi nimerită să vizitez o anumită Doamnă care nu-ți este soție, nici fiică, nici soră (...) Nu știu dacă-ți este sau nu-ți este aşa ceva. Știu doar că din 1872 au fost perioade de stăruință și de solicitudine din partea ta, care nu pot fi interpretate de nicio femeie într-un sens prea măgulitor (...). Dacă tu găsești că această persoană este foarte seducătoare, fii cinstit și spune-o fără să mă faci să suport umilința acestor deferențe excesive ale tale. Dacă nu-i aşa, fii mai reținut cu amabilitățile tale, fii natural și nu exclusivist. Gândește-te din când în când că eu, soția ta, disprețuind zvonurile din trecut, trăiesc și în acest

moment într-un triunghi și am dreptul, dacă nu să-ți cer să mă mângâi, căci să mă respectă. Este prea mult?”

Verdi va lăsa să se vadă pasiunea lui pentru Teresa numai după moartea soției. Nu există o corespondență explicită care să dovedească relația lor, ci numai fragmente de comunicare, elocvente totuși. Unele sunt enigmatische, ca acela în care, el având deja optzeci de ani, stabilea modalitatea în care să se întâlnească: „Nu pleca la gară... aşa nimeni nu va afla nimic”. Altele sunt mai clare, cum ar fi cel în care o invita la Sant'Agata când, oricum, rămăsesese văduv: „Vom fi singuri! N-o să-i invit în ziua aceea nici pe Giulio, nici pe Boito!” În sfârșit inima lui s-a deschis și sentimentele au trecut peste precauția lui exagerată. Poate era din cauză că vârsta înaintată îl facea să se simtă mai liber sau pentru că Giuseppina îl părăsise și nu se mai simțea îngrădit de căsătorie.

În ultimii ani de viață, Verdi reușește să-și exprime mult mai mult decât în trecut sentimentele care îl legau de Teresa, pasiunea pentru ea împreună cu pasiunea pentru artă, cum reiese din una dintre ultimile lui scrisori: „Pentru a avea parte de emoții deosebite trebuie să scrii opere sau să fii îndrăgostit”. Pentru Giuseppe Verdi sunt valabile ambele motive, dacă ne gândim că a compus Falstaff la vârsta de optzeci de ani.

Traducere ~ Mariana Voicu

Giovanni Boldini – portretul lui Giuseppe Verdi – 1886, Galeria Nazionale d'Arte Moderna

VERDI

OMAGIAT LA BUCUREŞTI

În cadrul manifestărilor Bi-centenarului Giuseppe Verdi (1813-1901), marele compozitor italian a fost omagiat, alături de instituțiile naționale de profil – Opera Națională București, Orchestrele și Corurile Radio România, Universitatea de Muzică București, Centrul Național de Artă „Tinerimea Română” – în mod firesc, de Asociația Italianilor din România și de membrii săi.

Astfel, în **28 martie**, la sediul RO.AS.IT., a avut loc **Salonul de muzică** dedicat lui Giuseppe Verdi, în organizarea **Asociației Italianilor din România** în parteneriat cu Clubul Soroptimist Internațional București.

Salonul a prilejuit întâlnirea a două artiste de excepție: soprana **Irina Ionescu** (foto stânga) și pianista **Adriana De Serio** (foto centru), profesoră la Conservatorul „N. Piccinni” din Bari, membră a mișcării soroptimiste europene, care au interpretat, cu har, arii verdiene, dar și ale altor compozitori contemporani lui Verdi, precum și câteva piese muzicale românești.

Ambele, artiste cu experiență, au ajuns la maturitatea artei lor, cu numeroase recitaluri și specta-

cole susținute în țară și în străinătate (cu precădere în Italia), au fost răsplătite cu aplauze călduroase din partea publicului, care s-a despărțit cu greu de frumusețea interpretării lor și de bucuria muzicii.

Evenimentul a fost onorat cu prezența, de Excelența Sa Diego Brasioli, Ambasadorul Italiei la București, de dl deputat Mircea Grosaru, de vicepreședinta RO.AS.IT., dna Ioana Grosaru, care au ținut scurte alocuțiuni, precum și de un numeros public, iar după concert, au ciocnit, cu toții, un pahar de șampanie cu excelentele artiste.

Apoi, în **17 aprilie**, Institutul Italian de Cultură din București a

găzduit Recitalul „VIVA VERDI”, organizat de prof. univ. dr. **Otilia Doroteea Borcia**, membră RO.AS.IT., și susținut de *Duo Spiritoso*. Cele două muziciene, **Simona Nicoletta Jidveanu**, soprana și **Adina Cogărcceanu**, pianistă, au avut în program, exclusiv, arii și preludii din celebrele opere verdiene: *Traviata*, *Rigoletto*, *Lombardi*, *Masnadieri*.

Născută la Iași în 1982, Simona Nicoletta Jidveanu a obținut licență în vioară la Conservatorul „George Enescu” din Iași și în canto în 2009 la Universitatea de Muzică din București. Și-a luat diploma de licență în bel canto cu rolul Violettei Valery din *Traviata* de Giuseppe Verdi. Este o Tânără speranță a muzicii interpretative românești, care a cântat deja pe mai multe scene românești și străine, cu precădere în Italia: la Verona, Vicenza, Bologna sau Milano). A încântat mii de spectatori cu vocea-i puternică de soprana, dar, în același timp, suavă.

Pianista Adina Cogărcceanu s-a născut la Constanța în 1985 și este în prezent maestru-accompaniator la Teatrul Național de Operetă „Ion Dacian” și capellmaistru la Biserică Anglicană din București.

Interpretele au cucerit publicul, cu tinerețea și talentul lor remarcabil și remarcat de criticii de specialitate cu prilejul fiecărei apariții. (G.T.)

1900 DE ANI DE LA INAUGURAREA LA ROMA A COLUMNEI LUI TRAIAN

Pe 12 mai 2013 s-au împlinit 1900 de ani de la inaugurarea **Columnei lui Traian**, în anul 113. Cu ocazia acestei aniversări, Banca Națională a României a pus în circulație, în scop numismatic, o monedă din aur în valoare de 100 lei, într-un tiraj de 250 de exemplare însotite de broșuri de prezentare în română, engleză și franceză.

Columna lui Traian, faimosul monument construit ca omagiu adus învingătorului, dar, mai ales strămoșilor noștri, dacii, imortalizați în scene de o expresivitate vibrantă, sub atenta supraveghere a celui mai mare arhitect al timpului, Apolodor din Damasc, a fost comandată de Senatul Roman și inaugurată în **12 mai 113**. Victoria asupra Daciei a fost primită și sărbătorită la Roma cu mare fast de toți locuitorii Cetății Eterne, care după victoria lui Traian împotriva Regelui dac Decebal, au primit importante daruri și bani. Senatul ii acordase triumfatorului Traian, încă din anul 105, titlul excepțional și unic de *Optimus Princeps*.

Festivitățile – spun istoricii – au durat 123 de zile și în arenă s-au confruntat în tot acest timp, peste 10.000 de gladiatori și peste 11.000 de animale sălbaticice îmblânzite.

Ca să se facă loc Columnei a fost dislocată o colină și mutată între Biblioteca Greacă și Biblioteca Latină. Columna Traiană – cel mai mare și mai prețios basorelief al Antichității, egalat, în epoca modernă, numai de Coloana Infinită a lui Brâncuși – a fost în mod nechibzuit „acoperită și jefuită” bucată cu bucată, măsurată cu centimetru, studiată cu lupa. Datele, în general, se cunosc sau pot fi găsite în manualele de istorie. Înălțimea Columnei, fără statuie, este de 39,83 m, baza este un paralelipiped lat de 5,48 m și înalt de 5,73 m; deasupra sa se află un piedestal, în formă de coroană de lauri, având o înălțime de 1,68 m și pe care se ridică trunchiul coloanei înalt de 26,62 m, format din 18 tamburi de marmură de Carrara, un capitel doric de 1,48 m și o bază cilindrică cu rolul de suport pentru statuia imperială. La început, aici a fost pusă, firesc, statuia în bronz aurit a lui Traian, înăltă de 4,66 m (schimbătă, apoi, cu cea a Sfântului Petru). Sculpturile se desfășoară pe benzi spiralate pe o lungime totală de 200 m, pe care apar circa 2.500 de personaje. Dimensiunea spiralelor cu basoreliefuri se mărește treptat de la bază spre vârf și prezintă 124 de episoade din Războaiele Dacice.

Scenele de luptă din timpul campaniei lui Traian împotriva dacilor, reprezentate în basoreliefuri, sunt dispuse într-o ordine clară: în partea superioară a Columnei – cele din primul război (101-102), iar în partea de jos, cele din al doilea război (105-106). Soclul

e prevăzut cu o intrare care dă într-un vestibul din care pornește o scară în spirală, care merge până în vârful Columnei unde, cum am spus, la origine, se înălța statuia lui Traian. Deasupra intrării este o inscripție ale cărei cuvinte în latină glorifică pentru eternitate cele două mari victorii ale Împăratului Traian: „SENATI POPULUSQUE ROMANUS / IMP(ERATORI) CAESARI DIVI NERVAE F(ILIO) NERVAE / TRAIANO AUG(USTO) GERM(ANICO) DACICO POTIF(ICI) / MAXIMO TRIB(UNICIA) POT(ESTATE) XVII, IMP(ERATORI) VI, CO(N)S(ULI) VI, P(ATRI) P(ATRIAE) / AD DECLARANDUM QUANTAE ALTITUDINIS – MONS ET LOCUS TANTIS OPERIBUS SIT EGESTUS”.

Columna lui Traian – detaliu

fragment preluat și tradus din:
Ioan Barbu, *Italia, Terra di casa mia*

Revoluția Română de la 1848

15 iunie

Revoluția Europeană a început în ianuarie, în Regatul celor Două Sicilii și a fost așa de puternică, încât regele Ferdinand al IV-lea a fost nevoit să dea o nouă constituție. Următorul stat unde s-au desfășurat acțiuni revoluționare a fost Franța, unde regele Ludovic Filip a fost obligat să abdice. În Franța, care era stat național unitar, revoluția a avut un caracter social, spre deosebire de revoluțiile

Revoluția de la 1848 a fost una general europeană, deoarece în acel an au izbucnit revoluții în Regatul celor Două Sicilii, în Franța, în statele germane, în Imperiul Habsburgic, în Țările Române etc.

desfășurate în statele italiene, germane, habsburgice, române etc., unde a avut loc o adaptare la necesitățile naționale, revendicările sociale fiindu-le adăugate în special cele privind libertățile naționale.

În anul 1848, situația țărilor române era următoarea: Transilvania și Bucovina se aflau în stăpânirea Imperiului Habsburgic, iar Moldova și Valahia se aflau sub suzeranitatea Imperiului Otoman, având protectorat rusesc. Cu toate că erau separate sau, mai bine spus, tocmai din acest motiv, revoluțiile desfășurate în țările române au avut programe asemănătoare, care puneau alături de dorința de reforme sociale, pe cea de independență și unitate națională.

Revoluția Română de la 1848, desfășurată separat în Moldova, Valahia și Transilvania, a început în martie la Iași, prin redactarea și înaintarea către domnitorul Mihail

Cocardă de revoluționar de la 1848

Sturdza a Petițiunii Boierilor și Notabililor Moldoveni. Rusia ajunsese la granița cu Moldova la 1 ianuarie 1792 și abia trecuseră 20 de ani, că și răpise jumătate din țară. Pericolul ca țara să fie ocupată și cine știe ce să se mai întâmple a făcut ca tonul Petițiunii să fie moderat. În ciuda acestei moderații, trupe țărăne comandate de generalul A.N. Lüders au sosit la granița cu Moldova și, mai târziu, au intrat chiar în țară, deși conducătorii revoluției fuseseră deja arestați și expulzați către Turcia. Aceștia au reușit însă să-i corupă pe cei care îi escortau și au ajuns în cele din urmă în Bucovina, care îi fusese răpita Moldovei de către Imperiul Habsburgic în 1775. Acolo, revoluționarii moldoveni au redactat un alt program – *Dorințele partidei naționale din Moldova*, care cuprindea cereri de ordin social, dar și dorința unirii Moldovei cu Valahia.

Cel mai radical program revoluționar a fost conceput tot de către moldovenii refugiați, dar la Brașov. Aceștia, conduși de către Alecu Russo, sub impresia revoluției din Transilvania, au elaborat *Principiile noastre pentru reformarea Patriei*. Acest program a fost primul care prevedea explicit unirea, dar și independența Moldovei și Valahiei. Revoluției din Moldova îl s-a spus inițial *Revolta Poetilor*, dar noile programe au arătat că nu era doar atât. Desigur că Revoluția Română de la 1848 nu a fost o revoluție burghezo-democrată, așa cum a încercat istoriografia comunistă să acredeze ideea. A fost incontestabil o revoluție democrată, dar pentru că să fie și burgheză, ar fi trebuit ca cel mai bine reprezentată să fie clasa de mijloc, care era însă aproape inexistentă, datorită absenței economiei de tip capitalist. Astfel, revoluția română trebuie considerată ca fiind purtată de către intelectuali și de către o parte a boierimii mici și chiar mari, de către cei ce aveau vederi progresiste. Dacă studiem biografiile conducătorilor revoluției în cele trei țări române, observăm că proveneau din familii cu solide preocupări intelectuale, iar unii erau chiar fii de preoți ortodocși, pentru Moldova și Valahia, și greco-catolici, pentru Transilvania.

În Țara Românească sau Valahia, revoluția a fost mai puternică și a durat mai mult timp. Programul a fost citit la Islaz și cuprindea, cu precădere, revendicări sociale, dar și prevederi cu caracter național, *Proclamația de la Islaz* devenind o veritabilă constituție. Trebuie spus că, sosit de la Islaz la București, după abdicarea domnitorului Gheorghe Bibescu, *Guvernul Provizoriu a dat în 15 iunie un prim decret prin care se stabilea înființarea drapelului național având culorile albastru, galben și roșu; preluase deci drapelul adoptat în 1834 de către infanteria Armatei Pământene*. Pentru că majoritatea localităților și-au făcut drapel cu culorile pe orizontală, după o lună, Guvernul Provizoriu a emis un nou decret, prin care culorile trebuiau puse pe verticală. Vorbind în continuare

înstituirea drapelui național român

despre drapel, trebuie spus că, după revoluție, tricolorul a rămas drapel militar pentru Valahia, dar cu culorile pe orizontală. Îi în timpul domniei lui A.I. Cuza, când tricolorul a redevenit drapel național, culorile au rămas pe orizontală, trecând pe verticală, așa cum le știm astăzi, prin Constituția din 1866 și legea specială din aprilie 1867.

Regimul revoluționar a fost preocupat de multe probleme: împroprietărirea țăranilor prin despăgubire, eliberarea robilor țigani, egalitatea în drepturi a evreilor cu creștinii, desființarea pedepsei cu bătaia și a celei cu moartea, abolirea titlurilor nobiliare, eliberarea detinuților politici etc. Desigur, toate aceste încercări de reformă nu erau tolerate de către cele trei imperii care strângneau ca într-o menghină țările române. Mai întâi, Turcia a intervenit militar. Este cunoscută cea mai aprigă luptă, cea

a pompierilor din Dealul Spirii, conduși de către Pavel Zăgănescu, armata turcă fiind condusă de către Fuad Pașa. Îi, pentru că tot era în Moldova, generalul țarist A.N. Lüders a intrat și el în Țara Românească, pentru a fi sigur că revoluția este înăbușită.

Cum revoluția de la 1848 a fost una europeană, poate că nu întâmplător **fiul lui Pavel Zăgănescu (ajuns colonel) s-a căsătorit cu o nepoată a lui Giuseppe Garibaldi**, iar copiii acestora au ajuns militari.

În Transilvania s-au desfășurat două revoluții paralele, cea a populației majoritare române și cea a maghiarilor. Din păcate, deși din partea română a existat dorința de colaborare în lupta pentru drepturi sociale, Dieta maghiară de la Cluj a votat, în ziua de 17 mai, *unirea* Principatului Transilvaniei cu Ungaria. Pentru a stopa revoluția română,

Revoluția europeană de la 1848 a influențat evoluția ulterioară nu doar a României, ci și a altor state europene. Acest fapt s-a datorat apariției unei noi generații de oameni politici în țările europene unde au avut loc evenimente revoluționare.

Astfel, în Franța s-a instaurat república și, apoi, imediat, absolutismul monarhic; în statele germane, cu precădere în Prusia, în statele italiene și în Austria a crescut gradul de industrializare, fapt care a dus la accentuarea tendințelor de realizare a statelor naționale. România, de exemplu, și-a realizat unitatea națională în etape, prima fiind în perioada imediat urmatoare Revoluției de la 1848.

Italia, de asemenea, și-a realizat această unitate imediat după revoluția de la 1848, dar și în urma unor războaie: cel al Crimeii și, apoi, cel împotriva Austriei, precum și în urma altor conflicte armate care au dus la crearea Regatului Italiei, în 18 februarie 1861, noul stat având capitala la Torino. Alte două războaie, cel din 1866, împotriva Austriei și cel din 1870, împotriva Statului Papal, au dus la anexarea Venetiei și Romei. Acest eveniment a avut ca urmare mutarea capitalei la Roma și, astfel, s-a încheiat unificarea Italiei care, deși la început a fost o țară slabă din punct de vedere economic, în deceniile care au urmat a devenit unul din statele cu greutate în Europa.

Grup de revoluționari cu drapelul tricolor

care era reprezentată de mult mai mulți oameni decât cea maghiară, Împăratul Francisc I a aprobat acest act discriminatoriu, care nu ținea cont de voința majorității populației din Transilvania, exprimată în a doua *Adunare de la Blaj* desfășurată în 3/15 mai. Această Adunare votase programul revoluției denumit *Petitionea Națională*, care cuprindea 16 articole de maximă importanță pentru români. Erau revendicate, printre altele: dreptul românilor de a fi reprezentați în Dietă, dreptul de a folosi limba română în legislație și administrație, libertatea industriei și desființarea breslelor, libertatea cuvântului, a tiparului și a întrunirilor, asigurarea libertății personale, învățământ de toate gradele în limba română, desființarea iobăgiei fără despăgubire, înființarea gărzii naționale, impozit proporțional cu veniturile și altele. Actul Dietei de la Cluj, despre care poetul Petőfi Sándor spunea că era incorrect, de vreme ce din 300 de reprezentanți au fost 24 de sași, 3 români și restul maghiari, a rupt legăturile dintre națiuni și fiecare și-a avut propria revoluție. De fapt erau trei revoluții, pentru că maghiarii hotărâseră să încorporeze în Ungaria și Croația, dar croații, ca și românii, doreau independență națională și ca atare și-au desfășurat propria revoluție. Români, după omorârea la 21 mai de către armata maghiară a 12 țăranii la Mihalț, și-au desfășurat acțiunile militare în Munții Apuseni. Acolo, armata de voluntari condusă de Avram Iancu a avut două victorii împotriva armatelor revoluționare maghiare, la Abrud și Mărișel.

După înfrângerea revoluției din Valahia, Nicolae Bălcescu a plecat la Budapesta și a încercat să-l convingă pe Ludovic Kossuth să înceteze conflictul cu români și să lupte împreună cu ei împotriva armatei imperiale. Kossuth

și membrii nobilimii maghiare au refuzat să acorde drepturi românilor, așa că aceștia au rămas singuri în fața armatei habsburgice, care nu mai era singură căci, dacă tot se afla în Țara Românească, generalul țarist A.N. Lúders a trecut cu armata sa în Transilvania, reușind să înăbușe revoluția în toate cele trei țări române. La Șiria, armata sa a invins armata revoluționară maghiară, iar mai târziu Ungaria și Transilvania au fost predate austriecilor, în conformitate cu prevederile *Sfintei Alianțe*.

Remarcabil este caracterul unitar al Revoluției Române de la 1848, în sensul că prevederile programelor revoluționare și mai ales, ale manifestărilor participanților au arătat că românii din cele trei țări aveau în fapt dorințe comune. În afara revendicărilor sociale care erau puțin diferite în funcție de specificul regimului din fiecare țară, peste tot s-au manifestat cu precădere două dorințe comune: Unire și Independență. Se poate argumenta că la Blaj dorința de unire nu a fost exprimată în cele 16 articole din *Petitionea Națională*. Dar cum poate fi interpretat altfel decât dorință de unire faptul că acolo și, mai târziu, în Munții Apuseni, revoluția română s-a desfășurat sub steagul tricolor? Dacă din timpul revoluției Valahe a ajuns până la noi un singur drapel tricolor (din Slatina, din prima serie cu culorile pe orizontală), din timpul revoluției române din Transilvania s-au păstrat două drapele tricolore, unul având inscripția *3/15 Maiu 1848*, celălalt fiind al trupelor de voluntari ale lui Avram Iancu.

Înăbușită, Revoluția Română de la 1848 a dat o generație de oameni politici care au reușit, în deceniile ce au urmat, să realizeze o bună parte a dezideratelor revoluției. Unirea, independența, reforma agrară, reforma electorală, dezrobirea țiganilor, dreptul evreilor și musulmanilor de a avea cetățenie română, reforma învățământului și a armatei, precum și altele au făcut ca România să treacă rapid într-o nouă epocă a dezvoltării sale.

• Radu Coroamă

15 giugno - l'istituzione della bandiera nazionale

La rivoluzione europea e' iniziata a gennaio, nel Regno delle due Sicilie e fu cosi' forte che il re Ferdinando IV ha dovuta promulgare una nuova costituzione. Lo stato successivo in cui e' iniziata l'azione rivoluzionaria e' stata la Francia, dove il re Ludovico Filippo fu costretto ad abdicare. In Francia, che era uno Stato unitario, la rivoluzione ha avuto un carattere sociale, al contrario che per le rivoluzioni scaturite negli stati italiani, germanici, asburgici, romeni etc., dove ha avuto luogo un adattamento alle necessita' nazionali, le cui rivendicazioni sociali si aggiunsero in particolare a quelle per la liberta' nazionale.

Nell'anno 1848 la situazione degli stati romeni era la seguente: Transilvania e Bucovina erano sotto la potesta' dell'Impero Asburgico, mentre la Moldavia e la Valacchia erano sotto la sovranita' dell'Impero Ottomano, avendo un protettorato russo. Col fatto che erano separate, o, per meglio dire, proprio per questo motivo, le rivoluzioni sviluppatesi nelle terre romene hanno avuto programmi simili, i quali misero assieme il desiderio di riforme sociali con quello d'indipendenza e d'unita' nazionale.

La Rivoluzione Romena del 1848, sviluppatasi separatamente in Moldova, Valacchia e Transilvania, e' iniziata in marzo a Iasi, con la redazione e l'editto dal governatore Mihail Sturdza della *Petizione dei Boiardi e dei Notabili Moldavi*. La Russia arrivo' al confine con la Moldavia il primo gennaio 1792 ed erano appena passati 20 anni da quando essi avevano rapinato meta' della nazione. Il pericolo che la nazione fosse occupata e che chiss'cos'altro potesse accadere, fece sì che il tono della *Petizione* fosse moderato. A dispetto di questa moderazione, le truppe zariste comandate dal generale A.N. Lüders si fermarono al confine con la Moldavia e, piu' avanti, entrarono decisamente nella nazione, nonostante i capi della rivoluzione fossero gia' stati arrestati ed espulsi in Turchia. Questi riuscirono a corrompere quelli che li scortavano e a raggiungere infine la Bucovina, che fu portata via alla Moldavia dall'Impero Asburgico nel 1775. La', i rivoluzionari moldavi hanno redatto un altro programma – *Le Volonta' del Partito Nazionale della Moldavia* che conteneva le richieste di ordinamento sociale e la volonta' dell'unione tra Moldavia e Valacchia.

Il programma rivoluzionario piu' radicale fu concepito sempre da parte dei rifugiati moldavi, ma a Brașov. Questi, capeggiati dal scrittore Alecu Russo, sotto l'ispirazione della rivoluzione in Transilvania, elaborarono i *Nostri principi per la riforma della Patria*. Questo programma fu il primo che prevedeva esplicitamente l'unita', come l'indipendenza della Moldavia e della Valacchia. La rivoluzione in Moldavia fu chiamata inizialmente *La rivolta dei Poeti*, ma il nuovo programma mostrava che non era solo questo. Sicuramente la Rivoluzione Romena del 1848 non fu una

rivoluzione borghese-democratica, cosi' come la storiografia comunista ci ha dato a credere. Fu incontestabilmente una rivoluzione democratica, ma perche' potesse essere anche borghese doveva essere rappresentata anche dalla classe media, che era praticamente inesistente vista l'assenza di un'economia di tipo capitalistico. Pertanto, la rivoluzione romena dev'essere considerata come condotta dagli intellettuali e da una parte dei boiardi grandi e piccoli, e da quelli con vedute progressiste. Se studiamo le biografie

La Rivoluzione Romena del 1848 fu un fatto Europeo generale, avendo nello stesso anno deflagrato nel Regno delle due Sicilie, in Francia, negli stati germanici, nell'Impero Asburgico, in terra Romena etc.

dei capi rivoluzionari in quei tre stati romeni, osserviamo che venivano da famiglie con solide basi intellettuali, e alcuni erano addirittura figli di preti ortodossi di Moldavia e Valacchia, e greco-cattolici per la Transilvania.

Nella Nazione Romena (Valacchia), la rivoluzione fu piu' virulenta ed e' durata piu' a lungo. Il programma fu letto a Islaz e conteneva, come priorita', rivendicazioni sociali, cosi' come indicazioni di carattere nazionale, il *Proclama di Islaz* e' diventato una verita' costituzionale. Bisogna dire che, partito da Islaz per Bucarest, dopo l'abdicazione di Gheorghe Bibescu, il Governo Provvisorio ha emesso il **15 giugno un primo decreto col quale si stabiliva l'istituzione della bandiera nazionale di colore blu, giallo e rosso**, adottato nel 1834 dalla fanteria *Armata di Terra*. Poiche' la maggioranza delle localita' s'era fatta una bandiera coi colori orizzontali, dopo un mese il Governo Provvisorio ha emesso un nuovo decreto per cui i colori dovevano essere messi in verticale. Per parlare ancora della bandiera, bisogna ricordare che, dopo la rivoluzione, il tricolore e' rimasto il drappello militare della Valacchia, ma coi colori in orizzontale. Anche durante il dominio di Al.I. Cuza, quando il tricolore e' ridiventato il drappello nazionale, i colori sono rimasti orizzontali, passando a verticali come li conosciamo oggi con la Costituzione del 1866 e la legge speciale dell'aprile 1867.

Il regime rivoluzionario si era dedicato a molti problemi: restituire la proprieta' ai contadini, liberare gli zingari dalla schiavitù, riconoscere l'uguaglianza degli ebrei coi cristiani, togliere le pene fisiche e la pena di morte, abolire i titoli nobiliari, liberare i detenuti politici etc. Certamente tutti questi tentativi di riforma non erano tollerati dagli altri tre imperi che stringevano in una morsa

diritti sociali, la Dieta magiara di Cluj ha votato, il giorno 17 maggio, l'unificazione del Principato di Transilvania con l'Ungheria.

Per fermare la rivoluzione romena, che era appoggiata da molta piu' gente di quella magiara, l'Imperatore Francesco I ha approvato questo atto discriminatorio, che non teneva conto della volonta' della maggior parte degli abitanti della Transilvania, espressa nella seconda Assemblea di Blaj tenutasi il 3/15 maggio. Questa Assemblea votò il programma rivoluzionario denominato *Petizione Nazionale*, che comprendeva 16 articoli della massima importanza per i romeni. Erano rivendicati, tra gli altri: il diritto dei romeni di essere rappresentati alla Dieta, il diritto di usare la lingua romena nella legislazione e nell'amministrazione, la liberta' industriale, lo sciogliere delle corporazioni professionali, la liberta' di parola, di stampa e di riunione, di assicurare la liberta' individuale, lo sviluppo a tutti i livelli della lingua romena, lo sciogliere la servitu' della gleba senza rifusioni, la creazione della Guardia Nazionale, le imposte proporzionali al reddito e altro. L'Atto della Dieta di Cluj, del quale il poeta Petőfi Sándor disse che era scorretto che dei 300 rappresentanti ci fossero 24 sassi (*d'origine sassone*), 3 romeni e il resto magiari, ha spezzato i legami tra gli Stati e ognuno ebbe la propria rivoluzione. Di fatto erano tre rivoluzioni, perche' i magiari avevano deciso di unirsi all'Ungheria e alla Croazia, mentre i croati, come i romeni, desideravano l'indipendenza nazionale, cosicche' hanno portato avanti la propria rivoluzione. I romeni, dopo l'uccisione il 21 maggio da parte dell'armata ungherese di 12 contadini a Mihalț, hanno iniziato l'azione militare nei Monti Apuseni. La, l'armata di volontari guidata da Avram Iancu ha riportato due vittorie contro l'esercito rivoluzionario ungherese, a Abrud e a Mărișel.

Dopo aver represso la rivoluzione in Valacchia, Nicolae Bălcescu e' andato a Budapest e ha cercato di convincere Ludovico Kossuth di smettere il conflitto coi romeni e di lottare assieme contro l'esercito imperiale. Kossuth e i membri della nobiltà ungherese hanno rifiutato di accettare i diritti dei romeni, cosicche' si sono trovati soli davanti all'esercito asburgico. E questa non era piu' la sola qui poiche', visto tutto quanto stava succedendo in terra romena, il generale russo A.N. Lüders e' entrato con l'esercito in Transilvania, riuscendo a reprimere la rivoluzione in tutti e tre gli stati romeni. A Șiria, la sua armata, ha sconfitto l'armata rivoluzionaria ungherese, e piu' tardi l'Ungheria e la Transilvania furono depredate dagli austriaci, in conformita' con gli accordi della *Santa Alleanza*.

E' da notare il carattere unitario della Rivoluzione Romena del 1848, nel senso che le disposizioni dei programmi rivoluzionari e, soprattutto, le manifestazioni

Gheorghe Tătărescu -
Ritratto di Nicolae Bălcescu

dei partecipanti hanno mostrato che i romeni di questi tre Stati avevano, di fatto, volonta' comuni. A parte le rivendicazioni sociali che erano un po' diverse in funzione dello specifico regime di ogni stato, dappertutto ci sono manifestati innanzitutto due desideri comuni: Unita' e Indipendenza. Si puo' argomentare che a Blaj la volonta' di unita' non fu espressa nei 16 articoli della Petizione Nazionale. Ma come si puo' altrimenti interpretare se non come desiderio di unita' il fatto che la, e piu' tardi, nei Monti Apuseni, la rivoluzione romena s'e' svolta sotto la bandiera tricolore? Se dal tempo della rivoluzione in Valacchia e' giunta fino a noi un'unica bandiera tricolore (da Slatina, della prima serie che aveva i colori in orizzontale), dal tempo delle rivoluzioni romene in Transilvania

si sono conservate due bandiere tricolore, una con la dicitura *3/15 Maiu 1848*, e l'altra appartenente alle truppe dei volontari di Avram Iancu.

Una volta sedata, la rivoluzione romena del 1848 ha dato una generazione di uomini politici che sono riusciti, nei decenni seguenti, a realizzare una buona parte dei desideri della rivoluzione. Unita', indipendenza, riforma agraria, riforma elettorale, liberazione degli zingari, diritto degli ebrei e dei musulmani alla cittadinanza romena, riforma scolastica e militare, cosi' come altre che hanno fatto si' che la Romania passasse rapidamente in una nuova epoca del suo sviluppo.

Traducere ~ Gregorio Pulcher

La rivoluzione europea del 1848 ha influenzato le evoluzioni successive non solo in Romania, ma anche in altri stati europei. Questo e' stato dovuto all'apparizione di una nuova generazione di uomini politici nelle nazioni europee dove ci sono stati eventi rivoluzionari. Cosi' in Francia s'e' instaurata la repubblica e, subito dopo, un assolutismo monarchico; negli stati germanici, a cominciare dalla Prussia, negli stati italiani e in Austria e' cresciuto il grado d'industrializzazione, fatto che ha portato un'accentuazione della tendenza a realizzare degli stati nazionali. In Romania, ad esempio, s'e' realizzata l'unita' a tappe, la prima della quali nel periodo immediatamente successivo alla rivoluzione del 1848. In Italia, similmente, s'e' realizzata questa unita' subito dopo la rivoluzione del 1848, ma dopo le guerre di Crimea e, poi, quella contro l'Austria, cosi' come dopo altri conflitti armati che hanno portato alla creazione del Regno d'Italia, il 18 febbraio 1861, insediando la capitale del nuovo stato a Torino. Altre due guerre, quella del 1866 contro gli austriaci e quella del 1870 contro lo stato Papale, hanno portato all'annessione di Venezia e di Roma. Quest'ultimo evento ha permesso lo spostamento della capitale a Roma e, conseguentemente, s'e' chiuso il processo di unificazione d'Italia, che, nonostante all'inizio fosse una nazione debole da un punto di vista economico, nei decenni successivi e' diventato uno degli stati che contavano in Europa.

Orașul celor 33 de voievozi avea palate și grădini în stil italian

Cetate de scaun între 1396 și 1714, Târgoviștea a deținut mai bine de trei secole statutul de cel mai important centru economic, politico-militar și cultural-artistic al Țării Românești și a știut să-și conserve cu inteligență faima pe care o avusese, timp de secole, ca cea mai vestită cetate a zonei.

Prima mențiune a orașului datează din anul 1396, iar primul act oficial, din 1403, îi aparține lui

Târgoviștea, pentru că ea este cetatea încununată de gloria atâtore străluciti domnitori, este astăzi cel mai mare oraș al județului Dâmbovița, situat pe o terasă înaltă de 260 de metri, între regiunea deluroasă subcarpatică și Câmpia înaltă a Târgoviștei.

Târgoviște, poiché è stata una cittadella incoronata dalla gloria di tanti splendenti reggenti, è oggi la maggiore citta' della giurisdizione della Dâmbovița, situata su un terrazzamento alto 260 metri, tra la regione collinosa subcarpatica e l'altopiano di Târgoviște.

Mircea cel Bătrân, voievod al Țării Românești, care timp de trei decenii a opus o rezistență îndărjită Imperiului Otoman, înregistrând victorie răsunătoare. Istoria a făcut ca numele tuturor voievozilor care au luptat pentru independența țării să fie legat de Târgoviște.

Astfel, Vlad Tepeș urcă pe tron în 1456 și se înscrie în istorie cu victoria din 1462 împotriva sultanului Mehmet II, cuceritorul Constantinopolului. Voievodul

Radu cel Mare reclădește, începând cu 1499, biserică „Sf. Nicolae din Deal”, cunoscută azi ca Mănăstirea Dealu.

În prima jumătate a secolului XVI, domnitorii Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, cunoscuți pentru rezistența lor împotriva expansiunii otomane, continuă opera înaintașilor, îmbogățind decorarea orașului Târgoviște, și-i încurajează pe boierii curții lor să ridice edificii arhitectonice de mare valoare artistică. În același secol XVI, Petru Cercel vine la Târgoviște înconjurat de artiști italieni și francezi și face să se construiască un nou palat frumos și mare și o mare biserică a Curții Domnești, inspirându-se din arhitectura Renașterii pe care o cunoștea foarte bine. Secretarul prințului, Franco Sivori, relatează faptul că totul era înconjurat de grădini în stil italian, cu trei arteziene alimentate cu apă adusă de la 4-5 mile distanță, prin țevi mari din lemn de pin.

Mihai Viteazul reușește în 1600, pentru prima oară în istoria noastră, unirea celor trei principate românești și este recunoscut în întreaga Europă ca apărător al creștinătății.

Matei Basarab, un mare sprijinitor al culturii, întărește fortificațiile orașului, restaurează și adaugă noi clădiri Curții Domnești, repară vechile biserici și construiește multe altele noi. În epoca sa sunt construite câteva monumente de mare valoare artistică, conservate până-n zilele noastre – bisericile *Sfinții Împărați, Sfântul Dumitru, a Târgului, Stelea* (un cadou de la Vasile Lupu). La îndemnul său, boierii și-au construit case, veritabile curți urbane, în preajma Curții Domnești și a pieței centrale.

După Constantin Brâncoveanu, care timp de un sfert de veac a asigurat stabilitatea țării, a urmat un secol al domniilor fanariote, când vechea cetate de scaun a fost practic părăsită, otomanii obligându-i pe domnitori să mute Capitala la București.

Călătorii străini ai secolelor XVII – XVIII sunt uimiți de prosperitatea și splendoarea cetății Târgoviștei, de palatele comparabile cu cele ale „creștinătății civilizate”, de eleganța interioarelor și bogăția boierilor autohtoni, înveșmântați în blanuri din cele mai scumpe.

Scriitorul târgoviștean Mircea Horia Simionescu numește, pe drept cuvânt, orașul Târgoviște – o „Florență Valahă”.

Turnul Chindiei

Capitale tra il 1396 e il 1714, Târgoviște ha avuto per più di tre secoli lo statuto di maggior centro economico, politico-militare e cultural-artistico della Nazione Romena e ha saputo conservarsi con intelligenza la fama che aveva avuto, per secoli, come la più famosa cittadina della zona.

La prima menzione della città' data l'anno 1396, e il primo atto ufficiale, del 1403, appartiene a Mircea il Vecchio, principe della Țara Românească (*parte della Romania attuale n.d.t.*), che per tre decenni ha opposto una resistenza strenua all'Impero Ottomano, riportando sonore vittorie. La storia ha voluto che il nome di tutti i principi-governatori che hanno lottato per l'indipendenza del principato siano legati a Târgoviște.

Difatti, Vlad Țepeș sale al trono il 1456 ed entra nella storia con la vittoria del 1462 contro il sultano Mehmet II, il conquistatore di Costantinopoli. Il principe Radu cel Mare (*Radu il Grande*) ricostruisce, a iniziare dal 1499, la chiesa «Sf. Nicolae din Deal» (*Santo Nicola in Deal*) oggi conosciuta come Monastero di Deal.

Nella prima metà del secolo 16mo, i reggenti Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Radu de la Afumați, conosciuti per la loro resistenza contro l'espansione ottomana, continuano l'opera dei predecessori, arricchendo le decorazioni della città' di Târgoviște, e incoraggiano i boiardi della corte a erigere edifici architettonici di maggior valore artistico. Nello stesso secolo XVI, Petru Cercel viene a Târgoviște accompagnato da artisti italiani e francesi per farsi costruire un nuovo palazzo bello e grande e una grande chiesa della Curtea Domneasca (*Corte del Principe*), ispirandosi all'architettura rinascimentale che conosceva molto bene. Il segretario del principe, Franco Sivori, relaziona del fatto che tutto era attorniato da giardini in stile italiano, con tre artesiane alimentate con acqua portata da 4-5 miglia di distanza, con grosse tubature in legno di pino.

Mihai Viteazul riesce nel 1600, per la prima volta nella nostra storia, a unire le tre principati romeni ed è riconosciuto in tutta Europa come difensore della cristianità'. Matei Basarab, un grande sostegnitore della cultura, rinforza le fortificazioni della città', restaura e aggiunge nuovi edifici alla Curtea Domneasca (*Corte del Principe*), ripara le vecchie chiese e ne costruisce molte altre di nuove. Nella sua epoca vengono costruiti alcuni monumenti di grande valore artistico, conservati fino ai nostri giorni – le chiese *Sfintii Împărați* (*Imperatori Santi*), *Sfântul Dumitru* (*San Demitrio*), a Târgului, e *Stelea* (*un dono di Vasile Lupu*). Su sua richiesta, i boiardi si sono costruiti case, vere corti cittadine, nelle vicinanze della Curtea Domneasca e della Piazza Centrale.

Dopo Constantin Brâncoveanu, che per un quarto di secolo ha assicurato stabilità' al paese, e' seguito un secolo di dominazione delle famiglie fanariote (*di origine greca stabilitisi a Costantinopoli n.d.t.*) quando la vecchia capitale fu praticamente abbandonata, poiché gli ottomani obbligarono i principi a spostare la capitale a Bucarest.

I viaggiatori stranieri dei secoli 17mo e 18mo sono stupiti della prosperità' e dallo splendore della cittadina di Târgoviște, dai palazzi comparabili con quelli della «cristianità' civilizzata», dell'eleganza dei loro interni e della ricchezza dei boiardi autoctoni, agghindati con le pellicce più preziose.

Lo scrittore Mircea Horia Simionescu (nato a Târgoviște) chiama, a ragione, la città' di Târgoviște una «Florența Valaha» (*Firenze della Valacchia*).

Ruinele de la Curtea
Domnească din Târgoviște

Traducere ~ Gregorio Pulcher

La città' dei 33 principi aveva palazzi e giardini in stile italiano

SCULPTORI ITALIENI ÎN ROMÂNIA

După Pacea de la Adrianopol, care a însemnat nașterea unei Românnii moderne, încep să apară și monumentele de for public. Primul a fost cel de la Brăila, „Monumentul Eroilor de la 1828”, care se află în *Parcul Monument* și care fusese realizat de către sculptorul francez Villaye, în 1833. A fost distrus de turci în anul 1916 și reprezenta o spadă cu două tăișuri aşezată pe un soclu străjuit de doi lei. Al

Până în secolul al XIX-lea, Moldova și Valahia erau țări fără monumente de for public. Monumente puteau fi văzute în cimitire, care, toate, aparțineau bisericilor. Mai existau busturi, dar acestea nu erau expuse public, fiind în casele domnitorilor sau ale unor boieri.

doilea este „Obeliscul cu lei” din *Grădina Copou* de la Iași, monument comemorativ al Regulamentului Organic, realizat în 1834, sub impulsul lui Gheorghe Asachi. După acestea două, au mai apărut și alte monumente, în special la Iași, în curțile bisericilor.

Prima statuie, ca monument de for public, apare la București, în 1869. Era realizată de un sculptor străin, pentru că în România abia apăreau școlile de arte plastice. Sculptorul era Karl Storck, care avea să devină și primul profesor de sculptură, aici în România. Statuia din curtea spitalului Colțea îl reprezintă pe spătarul Mihail Cantacuzino, ctitorul Mănăstirii Sinaia (1695) din satul Izvorul (sat care va lua numele mănăstirii) și fondator al primului spital public din România, spitalul Colțea din București.

Dorința de frumos a făcut ca orașele României să înceapă să comande tot mai multe monumente de for public, în special statui, dar nu se putea realiza decât un număr limitat din cauza eternei probleme românești: lipsa banilor. Sculptorii au fost în mare parte străini, unii precum Karl Storck, naturalizați. Primul sculptor român care a realizat o statuie ca monument de for public a fost Ioan Georgescu, și anume statuia lui Gheorghe Lazăr, în 1886, la Universitatea din București.

Printre sculptorii străini chemați în țară au fost și doi cunoscuți artiști italieni, **Ettore Ferrari** și **Raffaello Romanelli**.

Primul a venit **Ettore Ferrari**, imediat după Războiul de Independență și a realizat în București, la Universitate, al doilea monument de for public din acea zonă. Primul, monumentul ecvestru al lui Mihai Viteazul, este opera sculptorului francez Albert Ernest Carrier-Belleuse și fusese dezvelit în 8 noiembrie 1874. Ettore Ferrari a realizat în 1879, monumentul care îl reprezintă pe Ioan Heliade

Rădulescu. De menționat că Primăria Capitalei intenționase ca zona de la Universitate să fie rezervată monumentelor închinatelor unor reformatori ai învățământului. Într-adevăr, acum, acolo, sunt statuile lui Ioan Heliade Rădulescu, Gheorghe Lazăr și Spiru Haret, iar alături de ei Mihai Viteazul, monument care se dorea inițial să fie amplasat la poalele dealului de sub Mănăstirea Mihai Vodă. Dar, ca mai tot timpul în România, politicul își spune cuvântul, și aşa se face că al patrulea mare reformator al învățământului, Take Ionescu, a ajuns să aibă statuie la intersecția bulevardului Magheru cu strada pe care acesta locuia, și care azi îi poartă numele. Doar numele străzii mai aduce aminte de marele om politic, statuia, au avut grija comuniștii să-o distrugă.

Revenind la Ettore Ferrari, acesta a mai realizat în România un monument foarte cunoscut, „Ovidiu” de la Constanța, instalat în cea mai frumoasă piață a orașului, în 1884. În acest fel, Constanța devinea al treilea oraș din România, după București și Iași, unde se așeza o statuie ca monument de for public.

Alte lucrări realizate în România de către Ettore Ferrari sunt busturile lui Traian și Decebal, turnate în bronz, aflate la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Acestea au avut o istorie zbuciumată. Realizate în anul 1928, cu un an înaintea decesului artistului, erau instalate în Sala de Consiliu a Primăriei. În 1940, ca urmare a Dictatului de la Viena, pentru a nu cădea în mâinile ungurilor, au fost mutate la Turda și amplasate în fața muzeului de istorie. În 1995, hoții au încercat să le fure și să le vândă la fier vechi, aşa cum, din nefericire, s-a întâmplat cu multe alte statui și busturi din țară. Încercarea nereușită a alertat autoritățile care le-au mutat acolo unde sunt acum. Tot la Cluj, Ettore Ferrari a realizat în bronz, altorelieful de pe soclul statuiei *Lupa Capitolina*.

O statuetă realizată în 1887, turnată în bronz și intitulată „Dorobanțul” se află la Muzeul Național de Istorie a României. A mai existat un „dorobanț” al lui Ettore Ferrari, realizat la scară naturală, care era așezat într-o firidă pe fațada Ministerului Lucrărilor Publice, clădire realizată între 1906-1910 după planurile arhitectului Petre Antonescu. Nimic nu mai arată aici acolo, ca acum un veac. Clădirea a fost înălțată, în 1948, cu un etaj, nu mai este minister, ci Primăria Capitalei, iar Dorobanțul a căzut la bombardament și comuniștii l-au făcut dispărut.

Alte cunoscute lucrări ale lui Ettore Ferrari sunt, desigur, cele din Italia: Ovidiu la Sulmona (orașul de baștină al poetului), copie a celui de la Constanța, Giuseppe Garibaldi la Pisa, Giordano Bruno și Giuseppe Mazzini la Roma, și Dante Alighieri la Trento.

Celălalt cunoscut sculptor italian care a lucrat în România a fost florentinul **Raffaello Romanelli**. Fiul al

celebrului sculptor Pasquale Romanelli, el a început de foarte tânăr să lucreze în lumea întreagă: Rusia, America, Argentina, Cuba, Venezuela, Franța, Germania și, desigur, România. Mai întâi, a lucrat la Peleș, unde, în afara bustului regelui Carol I, din Pelișor, a realizat aproape toate sculpturile din curtea castelului: *Neptun*, *Apollo cu cele două Minerve*, *Diana cu câinele*, *Venus și Cupidon* etc.

A lucrat, ca și alți mari sculptori, monumente în cimitire, unul dintre cele mai cunoscute monumente de felul acesta fiind în cimitirul din Buzău, la mormântul Stănescu, realizat de Constantin Brâncuși și intitulat *Rugăciune*. O copie a acestui monument este, din anul 2000, la sediul Consilului Uniunii Europene din Strasbourg. Raffaello Romanelli a executat monumente în cimitirul Bellu; printre ele amintim bustul doctorului C.I. Istrati și *Doamna cu umbrelă*.

Prima statuie, monument de for public, realizată în România în 1907, este *Dorobanțul* de la Turnu Măgurele, amplasat în zona centrală a orașului. Ea reprezintă pe un erou local al Războiului de Independență și este flancată de două tunuri luate captură de la armata otomană, la Plevna. În mod eronat, unele surse, în special de pe internet, îi atribuie și monumentul lui Mihail Kogălniceanu din fața Universității ieșene, realizat, de fapt, de sculptorul naturalizat român, de origine poloneză Vladimir Hegel, în 1911. Dar, la Iași, Raffaello Romanelli a realizat, poate, cel mai cunoscut monument al său, cel al lui Alexandru Ioan Cuza, amplasat în centrul orașului. Monumentul, dezvelit în 1912, în prezența regelui Carol, care contribuise generos la susținerea financiară a proiectului, și în prezența altor numeroase personalități dintre care îi amintim pe Nicodim Mitropolitul Moldovei, Nicolae Iorga și profesorul Nicolae D. Xenopol, primul ambasador al României în Japonia, fratele lui Al. D. Xenopol. Statuia de bronz de 3,5 m înălțime, îi are reprezentări la scară naturală și pe Ioan Emanoil Florescu, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Kretzulescu precum și pe cel mai apropiat prieten al lui Cuza, Costache Negri. Fără sprijinul acestuia, unirea ar fi fost mult întârziată. El este cel care a fost până la capăt alături de Domnitor, spre deosebire de toți ceilalți politicieni români care, după conflictul de la Kostangalia, l-au părăsit pe rând pe Cuza.

Alt monument comemorativ al Unirii a fost realizat la Galați. Comandat în 1926, monumentul a sosit de la Florența în 1927 și a fost instalat în fața grădinii publice. El îl reprezenta pe Lascăr Catargiu și avea în altorelief scene legate de reforma agrară din 1864. După venirea comunismului la putere, statuia lui Lascăr Catargiu a fost distrusă, a rămas doar soclul cu altorelief și monumentul a fost redenumit Monument al muncilor agricole. În 1959, pe soclu a fost pus un bust al lui Al. I. Cuza, operă a lui

Dimitriu-Bârlad, dar pentru că bustul era prea mare pentru soclu, a fost transferat la Tecuci. În 1972 a fost înlocuit cu un Cuza al lui Ion Jalea, așa că acum monumentul este o combinație **Romanelli-Jalea**.

Nu se poate încheia această prezentare a activității lui Romanelli fără a aminti despre un monument de for public, care a fost dezvelit la patru ani de la moartea autorului. Într-adevăr, Raffaello Romanelli a început să lucreze la monumentul *Eroilor Sanitari* imediat după încețarea războiului. Monumentul, instalat în Piața Sfântul Elefterie, are în partea superioară, în poziție centrală, pe Regina Maria în uniformă de soră de caritate. Altorelieful, care se întinde pe cele patru laturi, prezintă scene din activitatea personalului sanitar pe front. A fost dezvelit în timpul primarului Dem. I. Dobrescu.

Am amintit aici, sumar, activitatea celor doi sculptori italieni care au lucrat în România, ca fiind cele mai proeminente figuri ce s-au manifestat în acest domeniu. Trebuie spus însă că și alți artiști italieni au venit în țara noastră și au desfășurat o bogată activitate. Dar despre ei, poate, altă dată.

❖ Radu Coroamă

Terasa Castelului Peleș

Statuia lui Ovidiu de la Constanța

Corte del Castello Peles

Dopo la Pace di Adrianopoli (1829), che ha significato la nascita di una Romania moderna, iniziano ad apparire anche monumenti per i luoghi pubblici. Il primo e' stato quello di Brăila, «Monumento agli eroi del 1828», che si trovava nel *Parco Monumento* e che fu realizzato dallo scultore francese Villaye nel 1833. Fu distrutto dai turchi nell'anno 1916 e rappresentava una spada con la lama a

Fino al diciannovesimo secolo, la Moldavia e la Valacchia erano stati senza monumenti per le piazze pubblici. I monumenti potevano essere visti nei cimiteri, che, tutti, appartenevano alle chiese. Si potevano trovare anche dei busti, ma questi non erano esposti al pubblico, poiche' erano nelle case dei reggenti o dei boiardi.

due fili, poggiata su una colonna sorvegliata da due leoni. Il secondo e' «Obelisco con leoni» nel Giardino Copou a Iasi, monumento commemorativo del Regolamento Organico, realizzato nel 1834, su iniziativa di Gheorghe Asachi. Dopo questi due, sono comparsi anche altri monumenti, soprattutto a Iasi, nei chiostri delle chiese.

La prima statua, come monumento in luogo pubblico, compare a Bucarest, nel 1869. Fu realizzata da uno scultore straniero, perche' in Romania erano appena comparse scuole di arte plastica. Lo scultore era Karl Storck, che serebbe diventato anche il primo professore di scultura, qui in Romania. La statua nella corte dell'ospedale Colțea rappresenta il Cavaliere Mihail Cantacuzino, fondatore del Monastero di Sinaia (1695) nel villaggio Izvorul (villaggio che prendera' il nome dal monastero) e fondatore del primo ospedale pubblico in Romania, l'ospedale Colțea di Bucarest.

Il desiderio di cose belle fece si' che le citta' romene iniziarono a ordinare molti altri monumenti per le piazze pubbliche, in particolare statue, ma non se ne poterono realizzare che un numero limitato, per il solito eterno problema romeno: la mancanza di soldi. Gli scultori furono in gran parte stranieri naturalizzati, tra cui Karl Stork. Il primo scultore romeno che ha realizzato una statua per un monumento pubblico e' stato Ioan Georgescu, e cioe' la statua di Gheorghe Lazăr, nel 1886, all'Universita' di Bucarest.

Tra gli scultori stranieri chiamati nella nostra terra ci furono anche due conosciuti artisti italiani, **Ettore Ferrari** e **Raffaello Romanelli**.

Per primo e' venuto **Ettore Ferrari**, immediatamente dopo la Guerra d'Indipendenza, e ha realizzato a Bucarest,

all'Universita', il secondo monumento pubblico della zona. Il primo, monumento equestre di Mihai Viteazul, e' l'opera dello scultore francese Albert Ernest Carrier-Belleuse e fu inaugurato l'8 novembre 1874. Ettore Ferrari ha realizzato, nel 1879, il monumento che rappresenta Ioan Heliade Rădulescu. E' da notare che il municipio della capitale aveva inteso riservare la zona dell'Universita' ai monumenti dedicati ad alcuni riformatori dell'insegnamento. Effettivamente, oggi, colà', ci sono le statue di Heliade Rădulescu, Gheorghe Lazăr e Spiru Haret, e al loro fianco quella di Mihai Viteazul, monumento che inizialmente doveva essere piazzato ai piedi della collina sotto il Monastero Mihai Vodă. Ma, come sempre in Romania, i politici ci metto del loro, e cosi' il quarto grande riformatore dell'insegnamento, Take Ionescu, e' finito per avere la sua statua all'incrocio del Boulevard Magheru con la strada dove viveva, e che oggi porta il suo nome. Solo il nome della strada ricorda il nome del grande uomo politico, la statua fu diligentemente distrutta dai comunisti.

Tornando a Ettore Ferrari, egli ha realizzato in Romania un monumento molto conosciuto, "Ovidiu" a Costanza, installato nella piazza piu' bella della citta', nel 1884. In tal modo, Costanza divenne la terza citta' in Romania, dopo Bucarest e Iasi, dove c'erano monumenti pubblici.

Altri lavori realizzati in Romania da Ettore Ferrari sono i busti di Traiano e di Decebal, fusi in bronzo, esposti a Cluj, nel Museo Nazionale di Storia in Transilvania. Questi hanno avuto una storia travagliata. Realizzati nell'anno 1928, un anno prima della morte dell'artista, erano installati nella Sala del Consiglio del Comune. Nel 1940, a seguito del Trattato di Vienna, per non farli cadere in mani ungheresi, furono trasportati a Turda e messi davanti al Museo di Storia. Nel 1995, dei ladri hanno cercato di rubarli e venderli ai ferrivechi, cosi' come, purtroppo, e' successo con molte altre statue e busti della nazione. Il tentativo fallito ha messo sull'avviso le autorita' che li hanno spostati la' dove si trovano oggi. Sempre a Cluj, Ettore Ferrari ha realizzato in bronzo il altorilievo per la base della statua *Lupa Capitolina*.

Una statua realizzata nel 1887, forgiata in bronzo e intitolata «Dorobanț» (*Il Fante*) che si trova al Museo Nazionale di Storia Romena. Era già esistito un «dorobanț» di Ettore Ferrari, realizzato a grandezza naturale, posato in una mensola nella facciata del Ministero dei Lavori Pubblici, edificio fatto negli anni 1906-1910 su progetto dell'architetto Petre Antonescu. La nulla e' piu' lo stesso, com'era un secolo fa. L'edificio fu alzato di un piano, nel 1948, e non e' piu' un Ministero, ma il Comune della Capitale, e il «dorobanț» e' caduto durante un bombardamento e i comunisti l'hanno fatto sparire.

SCULTORI ITALIANI IN ROMANIA

Altri lavori famosi di Ettore Ferrari sono, quelli in Italia: l'*Ovidio* a Sulmona (sua citta' d'origine), copia di quello di Costanza, *Giuseppe Garibaldi* a Pisa, *Giordano Bruno* e *Giuseppe Mazzini* a Roma, e *Dante Alighieri* a Trento.

L'altro scultore italiano famoso che ha lavorato in Romania e' stato il fiorentino **Raffaello Romanelli**. Figlio del celebre scultore Pasquale Romanelli, egli inizio' da molto giovane a lavorare in tutto il mondo: Russia, America, Argentina, Cuba, Venezuela, Francia, Germania e, chiaramente, Romania. Ha lavorato prima di tutto a Peleş, dove, oltre al busto del re Carol I, a Pelișor, ha realizzato quasi tutte le sculture della corte del castello: *Nettuno*, *Apollo con le due Minerve*, *Diana col cane*, *Venere e Cupido* etc.

Ha fatto, come molti grandi scultori, monumenti funebri, uno tra i più conosciuti di questo genere si trova nel cimitero di Buzău, alla tomba di Stănescu, realizzato da Constantin Brancusi e intitolato *Rugăciune* (*Preghiera*). Una copia di questo monumento si trova, dall'anno 2000, alla sede del Consiglio dell'Unione Europea di Strasburgo. Raffaello Romanelli ha eseguito monumenti nel cimitero Bellu, tra questi ricordiamo il busto del dottor C.I. Istrati e *Donna con Ombrello*.

La prima statua, monumento pubblico, realizzata in Romania nel 1907, e' il *Dorobanțul* di Turnu Măgurele, messo in centro citta'. Questo rappresenta un eroe locale della Guerra d'Indipendenza ed e' affiancata da due cannoni sottratti all'armata ottomana, a Plevna. In modo erroneo, alcune fonti, e in particolare in Internet, gli attribuiscono anche il monumento di Michail Kogălniceanu davanti all'Università di Iasi, realizzato, di fatto, dallo scultore naturalizzato romeno di origine polacca Vladimir Hegel, nel 1911. Ma, a Iasi, Raffaello Romanelli ha realizzato, probabilmente, il suo piu' famoso monumento, quello di Alexandru Ioan Cuza, piazzato in centro citta'. Il monumento, inaugurato nel 1912, alla presenza di Re Carol, che ha contribuito generosamente al sostegno finanziario del progetto, e alla presenza di numerose altre personalita' tra cui ricordiamo Nicodim Metropolita Moldovene, Nicolae Iorga e il professore Nicolae D. Xenopol, primo ambasciatore della Romania in Giappone, fratello di Al.D. Xenopol.

La statua di bronzo, altra 3,5 metri, rappresenta in scala naturale sia Ioan Emanoil Florescu, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Kretzulescu e come il piu' vicino amico di Cuza, Costache Negri. Senza il suo sostegno, l'Unita' si sarebbe di molto ritardata. Lui e' quello che e' rimasto fino alla fine a fianco del reggente, a differenza di tutti gli altri politici romeni che, dopo il conflitto di Costangalia, una a uno hanno abbandonato Cuza.

Un altro monumento commemorativo dell'Unita' fu realizzato a Galați. Ordinato nel 1926, il monumento e' partito da Firenze il 1927 ed e' stato installato davanti ai giardini pubblici. Questo rappresenta Lascăr Catargiu e aveva in altorilievo scene legate alla riforma agraria del 1864. Dopo l'ascesa al potere del comunismo, la statua di Lascăr Catargiu fu distrutta, ed e' rimasta solo la base col altorilievo, e il monumento fu ribattezzato *Monumento al lavoratore agricolo*. Nel 1959, sulla base fu posto un busto di Al.I. Cuza, opera di Dimitriu-Bârlad, ma siccome l'opera era troppo grande per la base, fu trasferita a Tecuci. Nel 1972 fu sostituito con un Cuza di Ion Jalea, cosi' ora il monumento e' una combinazione di **Romanelli-Jalea**.

Non si puo' terminare questa presentazione delle attivita' di Romanelli senza ricordare un monumento pubblico, che fu inaugurato a quattro anni dalla morte dell'autore. In verita', Raffaello Romanelli ha iniziato a lavorare al monumento *Eroilor Sanitari* (*Eroi della Sanita'*) immediatamente dopo la fine della prima guerra mondiale. Il monumento, installato in Piața Sfântul Elefterie (*Piazza Sant' Elefterie*), ha nella parte superiore, in posizione centrale, la Regina Maria in uniforme di suora di carita'. Il altorilievo, che si estende su tutti i quattro lati, presenta scene delle attivita' del personale sanitario sul fronte. E' stato inaugurato durante la carica del sindaco Dem. I. Dobrescu.

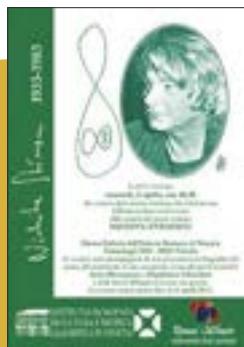
Ho ricordato qui, sommariamente, l'attivita' di questi due scultori italiani in Romania, che sono le due personalita' che piu' hanno spiccato in questa arte. Bisogna parlare comunque di altri artisti italiani che sono venuti nella nostra terra e hanno svolto una ricca attivita'. Di loro, forse, un'altra volta.

~ Radu Coroamă

Monumento Eroi della Sanita'

Nichita Stănescu rememorare în Italia

Anul acesta, la 31 martie, s-au împlinit 80 de ani de la nașterea lui Nichita Stănescu, personalitate marcantă a literaturii române a secolului XX, distins de 3 ori cu premiul Uniunii Scriitorilor, laureat al premiului Herder (1975), nominalizat la Premiul Nobel pentru Literatură (1980), membru post-mortem al Academiei Române, *poetul necuvintelor*, cel iremediabil îndrăgostit de limba română pe care o găsea *dumnezeiesc de frumoasă*.

Cu acest prilej, timp de o lună, începând cu 27 martie, Institutul Cultural Român (ICR) a organizat la nivelul întregii rețele de institute de profil din străinătate, o acțiune sincronizată de omagiere a poetului, printr-o serie de evenimente – expoziții de fotografii, prelegeri și comunicări, lecturi din poezii sale traduse în limba țării gazdă. Astfel de manifestări, intitulate „Nichita Stănescu – 80 de ani de la naștere”, au avut loc și în Italia, la Accademia di Romania de la Roma și la Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică (IRCCU) de la Veneția.

La Roma, la Biblioteca instituției românești din Valle Giulia, în data de 27 martie, a fost deschisă o expoziție de

fotografii realizată de ICR în colaborare cu Muzeul Literaturii Române din București, evenimentul fiind completat de o serată literară. Despre universul poetic al lui Nichita Stănescu au vorbit prof. Bruno Mazzoni, de la Universitatea din Pisa și poeta Daniela Crăsnaru, director de programe la Accademia di Romania. Programul a continuat cu lecturi din creația poetului în limbile italiană și română, susținute de actorul Thomas Otto Zinzi și echipa „Progetto Miniera” din Roma.

Expoziția de la Veneția, deschisă la 2 aprilie în Noua Galerie a IRCCU, în colaborare cu Asociația „Romeni in Veneto”, a putut fi vizitată până pe 16 aprilie. Cu ocazia vernisajului au fost prezentate câteva din poezile lui Nichita Stănescu, de către poetii venețieni Gianfranco Chinellato și Anita Menegozzo, cărora li s-au alăturat studenți ai Universității Ca' Foscari, care studiază limba română. 50 la număr sunt anii în care Nichita s-a bucurat de oameni, dar anii oferiti de el, spre bucuria oamenilor, sunt de nenumărat. (E.B.)

România la Bienala de artă de la Veneția, 2013. Conferință de presă

Bienala de Artă de la Veneția, aflată la cea de a 55-a ediție, se va desfășura anul acesta în perioada 1 iunie - 24 noiembrie, România urmând să participe cu două proiecte, nominalizate în urma Concursului național pentru selectarea proiectelor care vor reprezenta România la Bienală.

Acesta a fost și subiectul conferinței de presă din data de 9 mai de la Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, la care au participat reprezentanți ai instituțiilor organizatoare – Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, Ministerul Afacerilor Externe și Institutul Cultural Român, precum și ai celor două echipe care au dat viață respectivelor proiecte. Din cele expuse de către moderator, dl. Radu Boroianu, secretar de stat în MCPN și de ceilalți intervenanți, a reieșit importanța participării României la această valoroasă manifestare, care să conducă la promovarea nu doar a artei vizuale românești, ci și a creatorilor acesteia, tineri în special.

În conceperea proiectelor, autorii au încercat să răspundă provocării lansate de curatorul general al Bienalei, Massimiliano Gioni, care a propus pentru această ediție

„un exercițiu de decontextualizare a istoriei artei și a principiilor de prezentare a lucrărilor de artă”.

Astfel, la Pavilionul României din Giardini della Biennale va fi expus proiectul „O retrospectivă imaterială a Bienalei de la Veneția” (autori – Alexandra Pirici și Manuel Pelmuș, curatoare – Raluca Voinea, coordonatoare proiect – Corina Bucea), „care abordează istoria Bienalei de la Veneția, animând prin performeri o selecție de imagini și de opere reprezentative, simptomatice pentru cursul artei moderne din ultimul secol”.

Cel de al doilea proiect selecționat – „Centru de reflecție pentru istorii suspendate. O încercare” reprezintă o explorare spațială și vizuală a unor istorii minore și neattractive, suspendate în spatele unor evenimente majore (curator – Anca Mihuleț; artiști – Apparatus 22, Irina Botea și Nicu Ilfoveanu, Karolina Bregula, Adi Matei, Olivia Mihălțianu, Sebastian Moldovan) și va putea fi vizionat la Noua Galerie a Institutului de Cultură și Cercetare Umanistică.

Prea multe detalii despre conținutul proiectelor și modalitatea de desfășurare a lor nu am aflat, autorii preferând să păstreze surpriza până la Veneția. (E.B.)

Volumul RO.AS.IT.

dedicat emigației italiene în România își continuă drumul către public

După ce a fost lansată la București, în cadrul Târgului Gaudeamus, cartea-album *Italienii din România. O istorie în imagini / Italiani in Romania. Una storia in immagini* de Gabriela Tarabega și Ioana Grosaru și-a continuat drumul către beneficiari, fiind prezentată în lunile aprilie și mai, împreună cu expoziția de fotografii-document cu aceeași temă, în orașele reședință de județ – Râmnicu Vâlcea și Tulcea.

La Râmnicu Vâlcea, evenimentul a fost organizat cu sprijinul Direcției pentru Cultură Vâlcea, conduse de prof. Florin Epure și al directorului Teatrului „Anton Pann” din localitate. Atât volumul cât și expoziția au fost primite cu deosebit interes de publicul prezent, cu atât mai mult, cu cât în Vâlcea încă mai există comunități importante de italieni, iar construcțiile solide și elegante pe care le întâlnești la tot pasul în oraș stau și acum mărturie artele și tehniciilor constructorilor italieni imigrați la sfârșitul secolului 19 pe aceste plaiuri.

După amplul și interesantul discurs introductiv al dl Epure, au vorbit autoarele cărții și, totodată, curatoare ale expoziției, precum și personalități ale vieții politice și culturale din zonă, care au evocat rolul etnicilor italieni în progresul economic și cultural al județului, promîțând sprijinirea Asociației Italienilor din România și a președintelui acesteia, dl Mircea Grosaru, în toate proiectele ce vizează conservarea și promovarea identității acestor comunități etnice.

Și autoritățile locale s-au arătat sensibile la acest subiect și interesate să reevaluateze istoria acestor oameni și contribuția lor la modernizarea vieții românești din partea locului între cele două războaie mondiale.

Evenimentul a fost oglindit în mass-media locală și națională.

La Tulcea, manifestarea a fost mai complexă. Finanțată de Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, aceasta a inclus pe lângă lansarea cărții-album și vernisarea expoziției „De la emigrare la integrare”, un bogat program artistic, prezentat în ziua următoare și în Comuna Greci, comună cunoscută ca nucleu încă puternic al etnicilor italieni din Dobrogea.

Protagoniștii spectacolelor organizate de RO.AS.IT. la Tulcea și Greci au fost: Ansamblul de dansuri „Di nuovo insieme”, condus de maestrul coregraf Petre Şușu, Ansamblul de dansuri al copiilor din Comuna Greci (găiți în frumoase costume tradiționale italiene noi, grație bunăvoiinței primarului Sorin Vals al Comunei Greci), tenorii Antonio Furnari și Sorin Ursan, pianistul Dan Ardelean și actorul Adrian Păduraru, care au creat, pe scenă, un admirabil spectacol plin de farmec și seducție. În spectacol au mai evoluat și membrii cunoscutului Ansamblu artistic „Baladele Deltei”, răsplătiți, de asemenea, cu binemeritate aplauze.

La bucuria întâlnirii artistice au contribuit, deopotrivă, parte-

nerii RO.AS.IT. în acest proiect, și anume: Primăria Municipiului Tulcea, Institutul Cultural Român-filiala Tulcea, Complexul *Europolis*, Centrul Ecomuzeal „Delta Dunării”, Ansamblul artistic „Baladele Deltei”, Primăria Comunei Greci, Școala Gimnazială Greci.

Tuturor, cu plecăciune, le mulțumim! (G.T.)

Giuseppe Garibaldi la Galați

Interferențe româno-italiene în epoca modernă

Am considerat utilă abordarea unui asemenea subiect pentru a scoate în evidență rolul țării noastre de actor activ în derularea evenimentelor a secolului XIX pe scena unei Europe frământate de confruntarea celor două lumi dominante: vechea nobilime de tip feudal, interesată să-și mențină privilegiile, și Tânără burghezie, dornică să acapareze

dintre cele două națiuni. Din neferire, majoritatea scrierilor referitoare la viața și activitatea ilustrului revoluționar nu menționează acest episod, din diverse motive. Cel mai probabil este că nu aveau cunoștință de el.

Însă istoricul Ștefan Delureanu, cercetător atent al mișcării Risorgimento din Italia și traducător al unor autori importanți din literatura italiană, în urma unei riguroase cercetări pe tărâmul peninsular, a făcut în lucrarea sa „Garibaldi la Galați” referire chiar la acest moment, atestat de o scrisoare olografă a lui Garibaldi către Gio Batta Carpeneti, pe care a descoperit-o la pagina 49 a unui catalog al Muzeului Civic din Genova „publicat în 1915 de editorii Alfieri și Lacroix”. „Astfel, la pagina 49 a acestui repertor de documente – ne informează autorul – se reproduc dintr-o scrisoare a lui Garibaldi către Gio Batta Carpeneti, datată - Capraia, 1 iulie 1868, (conform lui Șt. Delureanu, data corectă a redactării documentului este 1858 – n.n.) următoarele rânduri: «Am fost la Galați către 1826 și trebuie să existe acum o mare diferență față de orașul de odinioară. Îmi amintesc însă poziția lui foarte frumoasă pe malurile Dunării».

Împrejurarea în care Garibaldi face referire la orașul dunărean este aceea că epistola respectivă a reprezentat un răspuns la o scrisoare a lui Carpeneti expediată din Galați, unde italianul se afla în vizită la fratele său, Giacomo Carpeneti, care ocupa demnitatea de Consul al Piemontului la Galați. Prezența lui Giuseppe Garibaldi la Galați a fost semnalată și în ziarul „Telegraful” din data de marți, 25 mai - 3 iunie 1882, într-un articol omagial publicat la moartea marelui revoluționar italian: „Ca căpitan al unuia din navele genovese - se menționează în articol - Giuseppe Garibaldi de multe ori aborda portul nostru din Galați. Așa

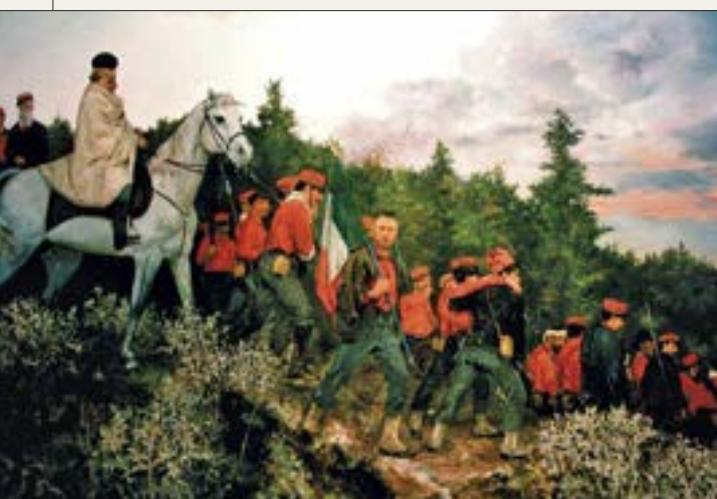
deru marele portu al României poate să se fălească de a fi fostu visitatu de acestu mare omu al gintei latine”.

După cum se poate remarcă, în articol se precizează – cu certitudinea unor ziariști informați – că Giuseppe Garibaldi a vizitat orașul-port de mai multe ori în calitatea sa de căpitan de navă genoveză, ceea ce întărește sentimentul că, dincolo de importanța crescândă a portului românesc, mai ales după Tratatul de la Adrianopol din 1829 care consfințea la art. 5 „deplina libertate a comerțului” în Principatele Române, relațiile țării noastre cu reprezentanții de seamă ai Italiei erau cât se poate de strâns.

Pentru români, Garibaldi a reprezentat un standard și un simbol revoluționar care a avut un impact atât de puternic în epocă, încât a reușit să pătrundă nu doar în istoria românilor prin relațiile deosebite avute cu revoluționarii pașoptiști autohtoni (corespondență cu C.A. Rosetti, de exemplu) ci și în literatura lui I.L. Caragiale care l-a introdus ca pe o personalitate demnă de admirat în piesa „Conu' Leonida față cu reacțiunea”, ceea ce denotă prețuirea marelui nostru scriitor pentru simbolul cel mai de seamă al Italiei contemporane lui. Prezența la Galați a fauritorului statului italian modern – în contextul internațional tulbure dominat de evenimentele din prima jumătate a secolului XIX – reprezintă încă o dovadă a interrelaționării celor două națiuni de sorginte latină, a colaborării și deci, a apropierei istorice dintre români și italieni.

Giuseppe Garibaldi a constituit un etalon istoric și un exponent de seamă al epocii sale, care prin amprenta lăsată în memoria contemporanilor săi și transpusă, ulterior, în scrierile care au succedat trecerii sale prin lume, l-au transformat pe om în legendă.

• Bogdan Jugănu

Archimede Tranzini –
Giuseppe Garibaldi în lupta de
la Mentana, 1864,
Muzeo del Risorgimento

unele noi. Totodată, am intenționat să reliefez – într-un plan paralel – raporturile pe care Principatele Române le-au avut cu personalități marcante italiene, care demonstrează odată în plus apartenența românilor la marea latinitate.

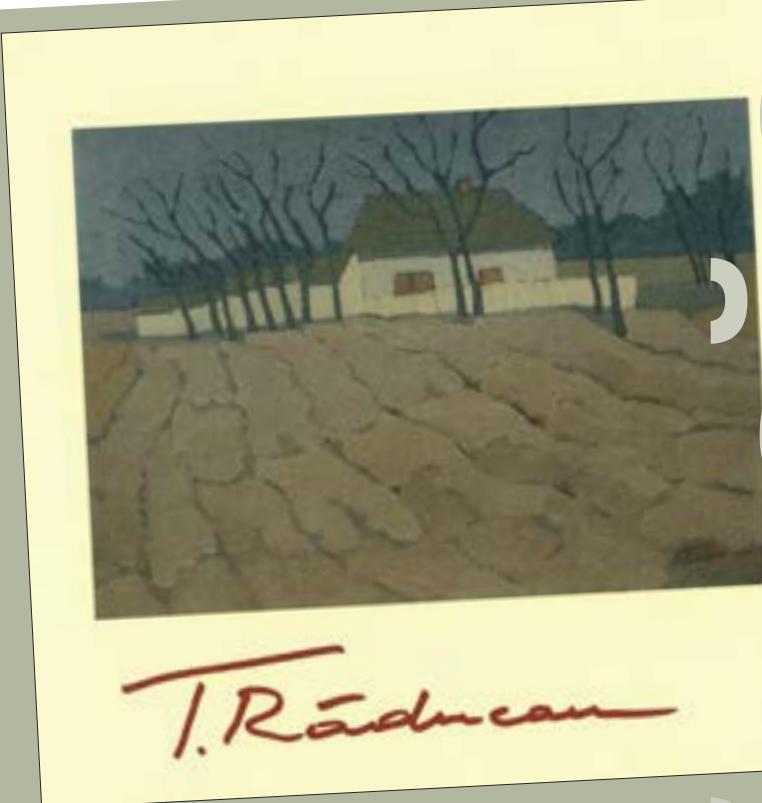
În acest sens, prezența lui Garibaldi la Galați, a constituit un motiv de mândrie pentru contemporanii săi români, iar pentru noi, urmășii lor, reprezentă și un element care plăsează orașul-port Galați atât în cărțile de istorie modernă, cât și pe un corridor important de tranzit european. Chiar dacă faptul în sine, vizitarea Galațiului, poate fi considerat insignifiant în raport cu faptele glorioase pe care eroul italian le-a repurtat în eforturile sale de a unifica Italia, nu putem să ignorăm acest aspect care ne placează în circuitul naval al secolului al XIX-lea, dar are și rolul de a sublinia bunele relații

Teodor Răducan. Repere antologice

Marea și Mica Romă în viziunea lui Teodor Răducan

Acestea sunt titlurile a două volume dedicate pictorului și graficianului septuagenar Teodor Răducan, recunoscut ca îndrăgostit al culorii și luminii, care „Asemenea lui Ștefan Luchian,... privește cu ochii, dar creează cu sufletul” și un mare iubitor al Italiei în care a creat și expus (la Roma, Veneția, Florența, Milano, Monza), unde a fost recompensat cu numeroase premii și distincții, unde este membru al unor prestigioase instituții ca, spre exemplu, Academia Internațională Burckhardt sau Academia Tiberina din Roma.

Prima dintre lucrările amintite este un *album* scos de Uniunea Artiștilor Plastici, Academia Internațională Burckhardt și Uzinexport SA România la editura ieșeană Printco, în ediție bilingvă română-engleză și în condiții grafice absolut remarcabile.

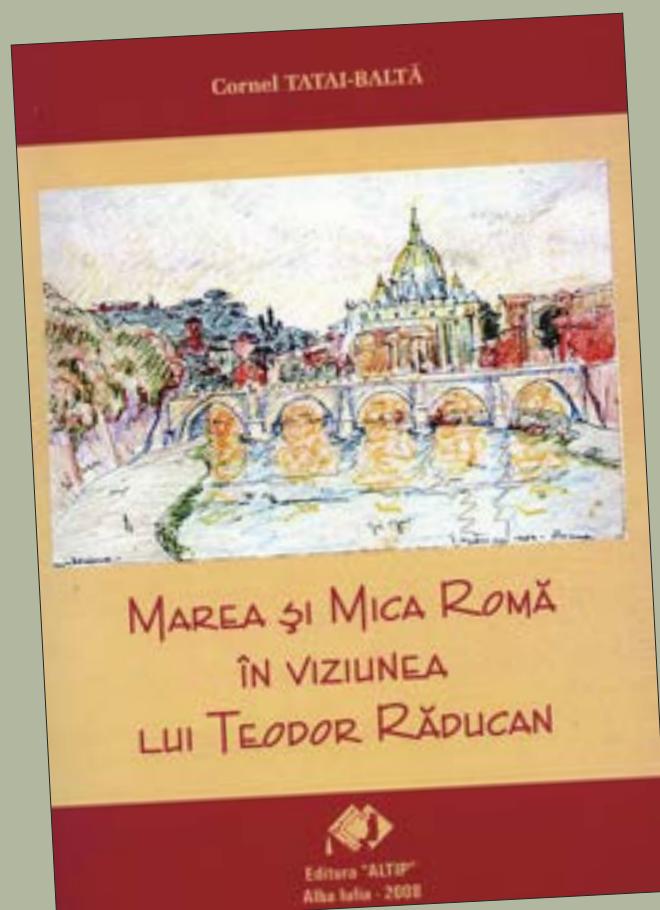

Cea de a doua este o *monografie*, semnată de criticul Cornel Tatai-Baltă din Blaj, dar și aceasta, cu atât de multe reproduceri, încât mai degrabă o privești tot ca pe un *album*.

Din numeroasele reproduceri, peste 100 în *Repere antologice* și aproape 70 în *Marea și Mica Romă*, prin cea din urmă înțelegându-se Blajul, cunoscut și astăzi încă sub această denumire, un număr considerabil îl constituie cele care înfățișează Roma – Fontana di Trevi, Parco Borghese, Roma – Soare, semne și simboluri... Veneția – Motiv venețian, Amurg venețian, Toamnă venețiană, Veneția în decembrie, Burano, Chioggia, Canareggio, surprinse în diferite momente ale zilei sau anotimpuri.

Teodor Răducan, ale cărui lucrări impresionează prin „rigoare, armonie, poezie”, și-a reunuit considerațiile asupra artei în *O intenție de rugăciune pentru un posibil Decalog* în care ARTA este privită ca: reflex al grației divine; dăruire întru iubire; religie a frumuseților eterne; refugiu al sufletelor distinse; mijloc de comunicare cu virtuți milenare...

• Elena Bădescu

Riflessioni di un gironzolando in bici

Quali sono i problemi piu' gravi da affrontare in Romania e a Bucarest?

La neve, i buchi per strada, la corruzione, la burocrazia, la politica...

E nel mondo?

La fame, la mancanza d'acqua, l'inquinamento, il predominio sul mondo dei poteri forti non trasparenti, la produzione di materie prime alimentari?

Ricordate la scena del film «Johnny Stecchino» di Benigni:

«Il problema piu' grave della Sicilia... la siccita! Ma soprattutto, la vergogna dei palermitani... il traffico!»

Io dico che il problema piu' urgente e' fare dappertutto bellissime ed efficienti piste ciclabili.

Le piste ciclabili servono - o servirebbero - per andare in bicicletta, siamo d'accordo.

E cosa significa andare in bicicletta?

Tanto per cominciare andare in bicicletta significa non andare in automobile.

Allora facciamo un ragionamento all'inverso.

Cosa significa oggi andare in automobile?

Il tempo passato in auto e' direttamente proporzionale al numero d'infarti e di malattie cardiache. 100 milioni di persone all'anno muoiono per cause direttamente legate all'inquinamento atmosferico da CO₂.

Il rumore e il traffico provocano un alto livello di stress, che uccide ancora piu' dello smog, sotto forma di malattie nervose psicosomatiche, tumori e problemi circolatori.

La sedentarieta' della guida aumenta l'obesita' e provoca ulteriori malattie circolatorie.

Si tratta di una strage di proporzioni bibliche, e noi ne siamo sia gli attori che gli spettatori inconsapevoli, solo grazie alla vita che facciamo tutti i giorni con la nostra automobile.

Per non parlare del cambiamento climatico di cui l'automobile e' il maggior imputato. I climatologi oggi hanno sviluppato una conoscenza probabilistica del modello climatico, per cui possono dare una stima su cosa potrebbe succedere se l'inquinamento continuasse ad aumentare per un paio di decenni al ritmo attuale.

Essi dicono che in tempi geologici brevissimi (200-400 anni), la probabilita' piu' alta e' che si verifichi il cosiddetto «effetto Venus». Si tratta semplicemente di un fenomeno auto-alimentantesi piuttosto complesso, che dopo un periodo di forti turbolenze fara' sparire l'atmosfera terrestre e rendera' la Terra una deserta roccia infuocata, esattamente come il pianeta Venere. Guardiamo la Luna e vediamo in faccia il nostro prossimo destino. Bella prospettiva!

Molti lo sanno, ma i mezzi di comunicazione di massa si guardano bene dal farne il minimo accenno. Peraltro basta andare in qualunque buona libreria e comprare un paio di libri giusti e le conferme ci sono tutte, senza andare a scomodare le Universita' e i Grandi Professori.

Leggendo qua e la', si puo' trovare anche che un gruppo di urbanisti ha studiato attentamente gli spostamenti attuali e ha stabilito che la velocita' piu' adatta e' di 40 km/h. Per tutti gli spostamenti umani. Il traffico cittadino nelle grandi citta' ha una media di circa 25 km/h, quindi stiamo andando troppo piano in citta' e troppo veloci fuori citta'.

E' dimostrato che il percorso medio fatto dagli automobilisti e' di 5 km. Per farlo ci vogliono mediamente 20 minuti piu' gli stress e i parcheggi. In bici ce ne vogliono 10 e basta. Semplicemente parti e arrivi, come a piedi.

Altri studi hanno evidenziato che negli Stati Uniti d'America (e in Europa e' probabilmente simile) il 40% del tempo delle persone e' direttamente o indirettamente assorbito da e per l'automobile. Basta pensare, oltre al tempo passato in auto, al tempo di lavoro per pagare il prezzo d'acquisto, il carburante, le revisioni, i guasti e riparazioni, le tasse dirette, le tasse personali e aziendali che vanno alla manutenzione stradale nazionale e locale, i finanziamenti spropositati che gli Stati erogano a fondo perduto alle societa' petrolifere «nell'interesse nazionale» e i costi di ricerca petrolifera (i piu' alti del mondo, piu' della medicina) finanziati dalle tasse, i costi medici delle patologie da stress, da inquinamento etc. di cui sopra. Aggiungiamo i costi per il posto delle auto, parcheggi e garage, lavaggi, officine, strade, ponti,

italiano, per Bucarest

gallerie, montagne sventrate e il territorio fatto a coriandoli da milioni di chilometri quadrati di asfalto e guard rail. I soli semafori costano milioni di euro ad ogni nazione solo per farli funzionare.

Pensiamo anche al tempo in cui ci preoccupiamo di informarci sulle automobili, quali ci sono sul mercato, quali vorremo, tutte le chiacchieire e le discussioni legate alla passione – o la necessità – per un motore inefficiente e inquinante messo dentro a della lamiera verniciata e poi riempita di plastica.

Non ricordo tutte le voci, e sono tante, ma se mettiamo tutto assieme, alla fine capiamo perché di ogni 100 Euro guadagnati col mio lavoro, 40 vanno a tutto questo immenso circo dei pazzi, e vengono rubati al mio tempo sacro, tolti alla famiglia, alla salute, alla cultura, alla musica, agli altri, a Dio, a qualunque cosa sia bella e utile.

Detto in termini più simpatici, oggi l'aspettativa di vita delle persone (cioè me e te) è di vivere circa 80 anni dei quali i migliori 32 vissuti – o meglio immolati – solo per saziare il totem Automobile. Vero è che la vita produttiva è più breve, ma è anche vero che i neonati fanno il loro primo viaggio in automobile, e i defunti il loro ultimo.

Ovviamente il mondo dell'automobile condiziona pesantemente anche la vita e il reddito di coloro che l'automobile non l'hanno, non la usano e non la vogliono.

Dovevamo parlare delle piste ciclabili e delle biciclette?

Facile. Andare in bicicletta e usare le piste ciclabili significa che:

in bicicletta si va su ogni strada, urbana e non, senza bisogno di semafori, cartelli, regole, multe e polizia; non servono corsie asfaltate larghe 10 metri che segnano il territorio in tante isole; ne basta una piccolina che tutti possono traversare, animali compresi;

un'automobile utilizza 10 volte più spazio di una bicicletta;

non servono parcheggi;

non fanno rumore;
non servono stazioni di rifornimento;
non servono ricerche petrolifere, né pipeline intercontinentali lunghe migliaia di km. per farle funzionare;
non servono guerre per il predominio sui giacimenti di petrolio e gas;
non si devastano nazioni e oceani alla disperata ricerca di ogni goccia di oro nero;
non c'è bisogno di dare fiumi di soldi ai signori del petrolio «nell'interesse nazionale» per garantire le forniture di energia;
non si inquinano;
si va più in fretta che in macchina;
non si cerca parcheggio;
non si usano tonnellate di materie prime per costruirle;
si riparano in casa;
andare in bici all'aria aperta aumenta il buonumore, zero stress;
aumenta la forma fisica, la bici è una terapia psicofisica gratuita;
pedalando si respira profondamente, preferibilmente aria pulita;
con una piccola modifica la bici diventa elettrica, alimentata al 100% da energia pulita e rinnovabile, e ti puoi portare dappertutto.

Infine, andare in bicicletta significa soprattutto due cose:

1. vivere degnamente i 32 anni di vita che oggi vengono buttati via, e vivere bene anche tutti gli altri 48;
2. non condannare il pianeta Terra al suicidio.

Cominciamo a pedalare, prima che sia troppo tardi.

~~ Gregorio Pulcher

LA PAS PRIN BUCUREŞTI

1

Vă propunem o plimbare prin Bucureşti, cu paşii purtaţi pe străduţele liniştite care poartă parfumul vremurilor de altădată. Vă invităm nu prin centrul istoric din jurul Curții Domneşti, ci prin cartierele burgheze de secol 19 şi început de secol 20. În amintirea vremurilor în care Bucureştiul era supranumit „Micul Paris”, un timp care pe drept s-a numit „La Belle Epoque”. Pe atunci România, devenită independentă, se desprindea încetul cu încetul de Balcani şi de Levant şi îşi îndrepta privirile şi interesele către Europa occidentală. Viaţa, elegantă şi înfloritoare, păstra un parfum oriental şi era, probabil, aşezată şi tihnită, din moment ce până şi casele purtau un nume...

Reşedinţele princiare sau burgheze erau opere de autor, cu arhitecţi şi constructori cunoscuţi, fiind concepute anume pe gustul şi pe potriva proprietarilor lor. Bucureştiul a fost dintotdeauna capitala elegantă şi cosmopolită a Balcanilor, placă turnantă între Orient şi Occident.

În oraşul mereu aglomerat, se afla bursa de mărfuri şi valori, se făceau marile jocuri financiare şi economice. Stă mărturie vechiul centru de afaceri cu clădirile sale impresionante din jurul Băncii Naţionale.

Dar tot aici, la Bucureşti, infloreau viaţa artistică şi cea mondenă. Noutăţile occidentale erau lesne adoptate, cu acea înclinare a gustului oriental către tot ce ţinea de leisure şi plăcere. La Bucureşti se dădea tonul modei în sud-estul european. Magazinile

ofereau mărfuri de lux – parfumuri şi pălării, pantofi şi mătăsuri, fie că era vorba de Galerile Lafayette sau de ateliere celebre pentru croitorie de comandă...

Cafeaua era în special turcească, dar dulciurile puteau veni de la Viena, icrele negre de la Dunăre, măslinile din Grecia şi delicatessen din Occident. Iar arta gastronomică împăca ceaunele apetisante ale bucătăriei orientale cu rafinamentele franuzeşti – numai bună pentru gusturi fine, dar şi pentru marii gurmanzi.

Clădirile bucureştene reflectă şi azi alambicul cultural din care s-a născut România modernă. Arhitecţii şi constructorii români studiau în marile universităţi din Franţa, Italia şi Germania. La îndemnul regelui, se întorceau în țară şi construiau clădiri impunătoare, ca sedii pentru instituţii ale statului modern: ministere şi bănci, şcoli sau licee, Poşta română, Casa de Economii, fundaţii culturale şi săli de spectacol, spitale şi atenee populare, hoteluri şi restaurante de lux.

Iar dincolo de faţadele marilor bulevarduri, dincolo de centrele comerciale şi de afaceri, se aşterneau străduţele Bucureştiului de altădată. Acolo, sub crengile de tei, de salcămi sau de castani, după gărdurile din fier forjat, se aflau casele de boieri şi negustori.

În călătoria noastră peste timp vedem azi, ca şi ieri, aceleaşi curţi înflorite, aceleaşi marchize elegante. Aceleaşi porticuri generoase pe sub care intrau pe vremuri trăsurile cu cai.

1. Casa Herescu din Parcul Ioanid
2. Vila Alfred Gheorghiu, Bd. Dacia 56
3. Casa Candoni, Str. Italiană
4. Proprietatea Elisabeta Cosco, arhitect Ciortan, constructor Guido Peternelli
5. Parcul Ioanid
6. Proprietatea G. Hotărănu, Str. Vasile Lascăr, arhitect Ciortan, constructor Mazolini

5

În vechile cartiere bucureștene, la fiecare colț de stradă poți întâlni logii cu colonete și ferestre trilobate – de influență venețiană, lucarne și înalte acoperișuri mansardate, cupole, turnuri și arcade ca de cetate medievală; clădiri remarcabile, monumente istorice, reședințe de mari familii – atât de aproape de noi azi și, totuși, venind de peste timp, dintr-o altă lume. Mâna de lucru folosită la ridicarea acestor frumoase reședințe nu se cunoaște, ci doar se presupune. Nici plăcuțele memoriale și nici arhivele nu pomenesc decât arareori nume de constructor sau lucrători italieni. Dar frizele din dantelărie de piatră, ornamentele din zid și stucatura sunt o dovadă că acolo cu siguranță au lucrat și italieni.

E cert că valul de imigranți italieni sosiți după 1850 pe pământ românesc în căutare de o viață mai bună s-a îndreptat cu precădere către domeniul edilitar. Italianii cunoșteau cel mai bine tainele cioplirii și îmbinării pietrei, păstrau știința de demult a zidirii romane. Ei au realizat în România drumuri, poduri, căi ferate și tuneli, dar și construcții urbane de tot felul. Chiar și mai de curând, la magnificul Palat al Parlamentului, când a fost vorba de piatră, șefii de echipă au fost tot bâtrânnii meșteri italieni ce provineau din comunitatea istorică a italienilor din România.

De aceea, și astăzi, în spatele celor mai frumoase lucrări în piatră se ghicește o mâna de italian. Lucrările seamănă atât de bine cu cele din Italia natală!...

Italianii au lucrat nu doar la clădirile de secol 19, ci și la blocurile stilizate, geometrice din perioada interbelică. Se lua cărămidă, de bună calitate, de la fabrica lui Max Tonolla, aflată pe Aleea Circului de astăzi. Reper al venirii și stabilirii italienilor în București e silueta din cărămidă roșie a Bisericii Italiene. Cu campanila sa de neconfundat, se înalță chiar pe bulevardul central al Capitalei. și nu foarte departe se află Strada Italiană. Acestea aparțin, ca o moștenire culturală, comunității istorice a italienilor din România.

Dar tot așa cum astăzi, în secolul 21, Italia e împânzită de lucrători români necunoscuți, nici numele italienilor de altădată nu s-au mai păstrat – decât în mică măsură: Fabro Geniale, Mazolini, Guido Peternelli, Guido Chitaro, Antonio Copetti, Giuseppe Candoni, Giulio Magni, Vignal și Gambarra, Giuseppe Barberis, Rossi...

Străduțele ascunse ale Bucureștiului, parcurile cu banci pe sub bolți de verdeță, rai al jocului de copii, dar și al siestei tihnite de după-amiază, invită la visare și la o călătorie prin timp, la o prăjitură și o cafea...

Vă invităm la o călătorie de plăcere prin cultură, memorie și istorie, pentru a respira parfumul vremurilor de demult.

~~ Anca Filoteanu

La mulți ani, tanti Nora!

Tanti auguri, zia Nora!

Aurora Riccobon sau tanti Nora, cum o numesc cei apropiati, împlinește 100 ani. Este mult? Este puțin? Oricum ar fi, este o vîrstă rotundă și îi dorim că mai multă sănătate și liniște sufletească pentru tot restul vieții!!!

Nora s-a născut la Brezoi pe 30 mai 1913, ambii părinți fiind veniți din Italia în căutarea unui trai mai bun. Tatăl, Luigi Talamini provine din Ospitale di Cadore, iar mama, Paulina, din Longarone, localități din nordul Italiei.

Copilăria nu i-a fost chiar lipsită de griji. Tatăl, singurul care aducea un venit, avea de întreținut o familie numeroasă cu șase copii, Attilio (Tillio), Rosina,

gătească. Îi plăcea să pregătească dulciuri, dar cel mai mult, felurile tradiționale italienești, mai ales pastele, după rețete pe care le știa de la mama ei. De la părinți mai învățase să confecționeze „scarpetti”, încăltăminte pe care au purtat-o generații de italieni din țara străbunilor, ca de altfel și italienii din Brezoi. O altă mare pasiune a Norei au fost călătoriile, și a avut șansa să poată călători, mai ales să își viziteze frații și surorile plecate și stabilite în Italia.

Acum, tanti Nora nu mai pleacă în călătorii, dar are alte bucurii, pentru că are cinci să-i poarte de grija și curtea casei din Brezoi este plină aproape tot timpul. Fiii i-au dăruit nepoți, chiar și strănepoți. Și azi este o prezență activă în gospodărie, iar cei ce o cunosc o văd zilnic trebăuind prin curtea casei, pentru că nu-i place „să stea cuminte”, dorește să se simtă utilă.

Și ca o adevarată italiană, Nora mai are un talent, care a însoțit-o toată viața și ajutat-o să își umple sufletul și în momentele mai puțin fericite din viața ei, pe acela de a cânta. Vocea ei frumoasă a răsunat ani de-a rândul în corul Biserică Catolică din Brezoi.

Și pentru toate, la ceas aniversar, tanti Nora îi mulțumește bunului Dumnezeu, în felul ei: „O Dio mio, Tu sei il Salvatore, Tu m'hai portata in braccio da piccola, E adesso sono grande, e Ti ringrazio per tutto!”

Aurora Riccobon o zia Nora, come la chiamano gli intimi, compie 100 anni. E' molto? E' poco? Comunque sia e' un'età 'in cifra tonda', e auspichiamo per lei il meglio in salute e serenità per tutto il resto della sua vita.

Nora è nata a Brezoi il 30 maggio del 1913. I genitori erano venuti dall'Italia. Il padre, Luigi Talamini, da Ospitale di Cadore e la madre, Paulina, da Longarone, una località a Nord-Est dell'Italia.

L'infanzia non è stata propriamente senza preoccupazioni. Il padre, il solo che portasse qualche soldo in casa, aveva da mantenere una famiglia numerosa, con sei figli: Attilio (detto Tillio), Rosina, Antonella (detta Netti), Teresina, Aurora (la nostra Nora, appunto) e Mariana, tutti nati in Romania, a Brezoi. A soli cinque anni, ha vissuto la triste esperienza del rifugiatore. Era appena cominciata la prima Guerra Mondiale, e il padre ha dovuto andare al fronte, a combattere per l'Italia, essendo cittadino italiano. Rimasta sola con i figli, la madre ha preso la strada per

la Moldavia giungendo a Iasi. Qui ha avuto anche la sfortuna di restare senza documenti, la qual cosa ha provocato alla famiglia molti disagi. Tuttavia, tutto è trascorso, ma zia Nora ricorda e racconta, a coloro che hanno interesse e desiderano ascoltarla.

Quando è venuto il tempo, si è sposata con un italiano, di nome Olindo Riccobon. Erano tempi in cui i matrimoni si svolgevano all'interno delle comunità etniche, perché allora c'erano molti italiani in Brezoi, e dunque si rispettavano le tradizioni. Il marito, Olindo, è stato un uomo lavoratore ed esperto, che conosceva tutte le tecniche legate alla lavorazione del legno, al taglio degli alberi, fino alla lavorazione di diversi oggetti finiti.

Nora gli ha dato due figli, Luigi Orfeo e Bruno Ugo, che sono stati allevati con amore. Ottima e attiva casalinga, a Nora piaceva fare le cose con le sue mani. Amava cucinare. Soprattutto le piaceva preparare dolci, piatti tradizionali italiani, e in special modo paste preparate secondo le ricette imparate da sua madre. Dai genitori aveva imparato a confezionare le „scarpette”, un tipo di scarpe che sono state indossate da generazioni di italiani, così come dagli italiani di Brezoi. Una grande passione di Nora sono stati i viaggi, e ha avuto la possibilità di viaggiare anche in Italia, potendo visitare i fratelli e le sorelle la stabilità.

Attualmente, zia Nora non viaggia più, poiché ha altre fonti di gioia che le riempiono la vita. Il cortile della sua casa di Brezoi è quasi sempre pieno, poiché i suoi figli le hanno dato nipoti e questi a loro volta pronipoti. Ed ora Nora è una presenza attiva nell'ambiente domestico e quelli che la conoscono la vedono giornalmente nel cortile della casa, perché non le piace stare... quieta, e desidera sentirsi utile.

E come una vera italiana, Nora possiede ancora un talento, che ha nutrito tutta la vita e che l'ha aiutata a consolarle l'anima anche nei momenti meno felici della sua vita: il canto. La sua bella voce è risuonata per diversi anni nel coro della Chiesa Cattolica di Brezoi.

Per tutto, oggi zia Nora, in occasione del suo anniversario, ringrazia la misericordia di Dio nel proprio stile: „O Dio mio, Tu sei il Salvatore, Tu m'hai portata in braccio da piccola, E adesso sono grande, e Ti ringrazio per tutto”.

Ioana Grosaru

Traducere: Antonio Rizzo

Aurora Riccobon (la 96 ani) cu
Angela Tomaselli

Antonella (Netti), Teresina, Aurora (Nora) și Mariana, toți născuți în România, la Brezoi. La numai cinci ani, a trăit trista experiență a refugiuului, tocmai izbucnise Primul Război Mondial, și tatăl a trebuit să plece pe front, ca să lupte pentru Italia, fiind cetățean italian. Rămasă singură, mama cu copiii iau calea Moldovei și ajung la Iași. Aici au avut și ghinionul de a rămâne fără documente, ceea ce a adus familiei multe necazuri și privații. Toate au trecut ca ieri, dar tanti Nora le are în minte și le povestește, cui dorește să o asculte.

Când i-a venit timpul, s-a căsătorit tot cu un italian, pe nume Olindo Riccobon. Erau vremuri când căsătoriile se făceau în cadrul comunității etnice, deoarece pe atunci erau mulți italieni la Brezoi și se respectau tradițiile. Olindo a fost un soț harnic și priceput, care cunoștea cam toate meșteșugurile legate de prelucrarea lemnului, de la tăierea copacului și până la obținerea de diferite obiecte finite.

Nora i-a dăruit doi fii, pe Luigi Orfeo și Bruno Ugo, pe care i-a crescut cu drag. Marea ei placere erau însă treburile din gospodărie. Adora să

Eveniment inedit la Saloanele de artă ale RO.AS.IT.

Dublu debut în pictură

În dorința de a promova noi artiști din rândul membrilor săi, Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a organizat la jumătatea lunii mai o expoziție a doi pictori amatori debutanți: Antonio Rizzo și Alina Rădulescu.

Talentați, creativi și sensibili, cei doi artiști au expus circa 80 de lucrări, cu precădere peisaje, flori, amintiri. Ceea ce te izbește, în primul rând, este culoarea. Tonuri calde, mângâietoare. De altfel, motto-ul personal al Alinei Rădulescu: „Culorile mângâie sufletele, ironile măguleșc spiritele”, spune multe despre crezul său artistic.

Antonio Rizzo, născut la Lecce (Puglia, Italia) și rezident la București de șase ani, sociolog de meserie, fost profesor de limba italiană și director de companii industriale, colaborează permanent la revista „Siamo di nuovo insieme”. Pasionat iubitor al artelor figurative și arhitecturii (a coordonat mai bine de doi ani Fundația Arhitect Giulio Magni) este un amator – după cum afirmă el însuși – în pictură, dorind de multă vreme să i se dedice, dar neputând să o facă pe

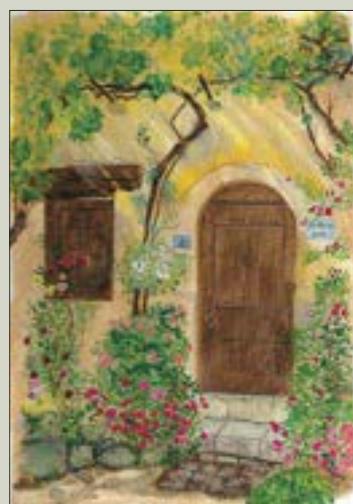
când era în activitate. „Acum, spune Antonio Rizzo, pot, în sfârșit, să dau frâu liber tuturor emoțiilor și amintirilor mele”. Și într-adevăr, aşa cum sublinia la vernisaj pictorul Florian Lucan, demersul artistic al lui Rizzo este unul nostalnic. Are nevoie de un spațiu, de depărtare, de linia orizontului, plonjând apoi în spațiile intime, apropiate, ale grădinilor de altădată. Toate acestea îl duc către o cromatică delicată și spre acuarelă. Nu vrea să performeze, dorește doar să-și completeze sufletul.

Antonio Rizzo a frecventat, în Italia, atelierul maestrului Gianfranco Sana, iar la București, cursurile maestrului Florian Lucan.

Alina Rădulescu, născută la București, are experiență profesională în mai multe domenii: dezvoltarea afacerilor, vânzări, comunicare etc.

A început lecțiile de pictură în primăvara anului 2011 la atelierul Deliei Călinescu-Zoița, care a încurajat-o să persevereze în noua sa vocație.

Artista declară că în artă nu contează vîrstă, nu contează când

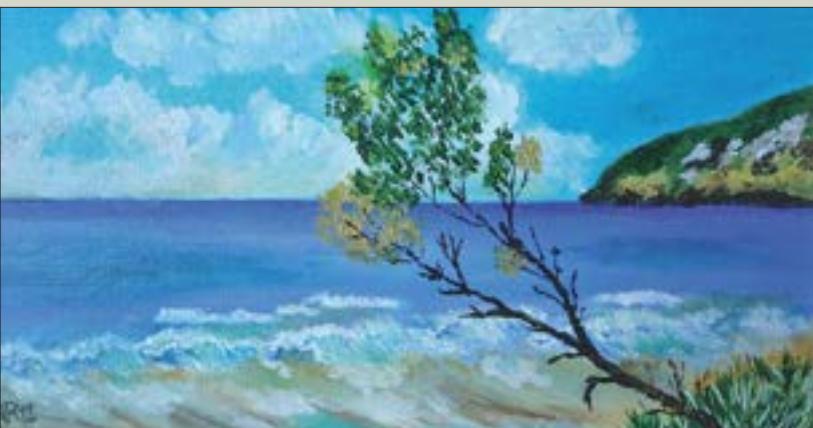

i te dedici, important este să-ți aducă bucurie.

Tablourile Alinei Rădulescu nu au o temă anume, ea sare de la o temă la alta, „are o anumită lăcomie artistică, are ceva de spiriduș, o înclinație puternică spre ludic” (Florian Lucan).

Evenimentul s-a constituit într-un adevărat dialog al artelor, întrucât în cadrul vernisajului a avut loc și un mini concert susținut de excelenta soprana **Simona Nicoletta Jidveanu**, o stea răsărită pe firmamentul liricii românești, acompaniată cu har de pianista **Mihaela Vâlcu**.

❖ Gabriela Tarabega

Eroul soldat Rinaldo

Rinaldo s-a născut în comuna Greci, jud. Tulcea, în anul 1922, din părinți Antonio și Ida Fauro, ambii italieni de religie catolică. Familia era numeroasă, cu 6 copii: Janina, Angelina, Rinaldo, Galliano, Vittorio și Romano. Fiind o familie săracă, se impunea ca fiul cel mare să muncească de timpuriu, alături de tată, pentru asigurarea traiului zilnic. Toți cei 5 bărbați din familia Fauro au învățat meseria de cioplitori în piatră, pe care au practicat-o toată viața.

Din amintirile acelora care l-au cunoscut, Rinaldo apare ca un om harnic, bun și milos, educat în spirit creștin și cu frica lui Dumnezeu. A terminat

Soldatul erou al etnicilor italieni din comuna Greci, Rinaldo Fauro, a căzut într-un război care nu era al lui și s-a stins cu durerea în suflet că a trebuit să lupte împotriva armatei țării în care se născuse și trăise până la înrolare.

L'eroe soldato degli etnici italiani nel comune di Greci, Rinaldo Fauro, e' caduto in una guerra che non era la sua e s'e' spento con il dolore nell'anima di aver dovuto lottare contro l'esercito della nazione in cui era nato e in cui aveva vissuto sino all'arruolamento.

școala primară, după care a început munca alături de tatăl său. Rinaldo își iubea foarte mult întreaga familie, însă pe mamă o adora, pentru că era o mamă bună și o persoană foarte credincioasă. Ea făcea scarpeti, pe care-i vindea în sat. După pierderea acestui fiu al ei, și-a pierdut somnul. Ziua lucra, iar nopțile citea cărți în limba italiană, pe care le împrumuta de la biserică. Din ele preluă pilde educaționale pentru copiii săi. Ultimii patru ani din viață a fost oarbă. A decedat la 93 de ani și este de admirat că, deși a trecut prin multe nenorociri, nu și-a pierdut credința în Dumnezeu.

În anul 1942, la numai 20 de ani, Rinaldo a fost chemat de Guvernul Italian pentru a fi înrolat în armată, întrucât deținea pașaport Italian și în consecință, era obligat să se prezinte la ordin. Astfel,

complet neinstruit a plecat în Italia și de acolo, după numai câteva luni de instrucție, a fost trimis pe front în Rusia. Odată cu Rinaldo, au mai fost mobilizați încă 3 tineri consăteni de-al lui, cu pașaport italian: Angelo Digrandi, Grigorini Pia și Giovanni Bondioli. Din cei 4 plecați din comuna Greci, 2 au revenit acasă, iar 2 au fost trimiși pe front: Rinaldo în Rusia, de unde nu s-a mai întors, iar Angelo Digrandi în Grecia, apoi în Jugoslavia și în Germania, ca prizonier; după război s-a stabilit în Italia, unde trăiește și astăzi.

Dorul de cei dragi îl făcea pe Rinaldo să scrie foarte des acasă. Mama i-a păstrat scrisorile până-n ultimul ceas al vieții ei. Într-o din acestea, scria: „Mama, m-am întâlnit cu un român, cu care am făcut schimb de impresii și de adrese. Dacă moare unul dintre noi, celălalt urmează să anunțe familia că a dispărut”. și așa a fost. Prietenul lui Rinaldo a trimis un mesaj pentru *mamma și papa*: „Fiul dumneavoastră a murit chiar în ajunul Crăciunului. A fost lovit la gât și a sângerat mult”.

De pe front, Rinaldo descria grozăvile războiului. Citez: „Mamă, să nu mai dea Dumnezeu război! Măcel, nu război e aici!” Din scrisori mai reieșea că el nu se simțea „unul de-al lor”, *un italian veritabil*, atâtă vreme căt participa la război în mod impus, fără a înțelege sensul luptei împotriva patriei de adoptie. După spusele lui, camarazii îl socoteau inferior, pentru că era cetățean Italian dintr-o altă țară.

Tânărul Rinaldo Fauro cade sub gloanțe la 24 decembrie 1942, la Cotul Donului în Rusia, lăsând în urmă multă durere.

În comuna Greci, italienii au ridicat un monument din granit în memoria tuturor eroilor căzuți în război, drept mărturie a sacrificiului lor, fie ei italieni sau români. Deși au trecut 71 de ani de când Rinaldo a trecut în neființă, rudele și cunoșcuții nu l-au uitat, încă este pomenit în slujbele pentru morți și, mai mult, pe 1 noiembrie, de Sărbătoarea Tuturor Sfinților, când se fac slujbe speciale la biserică și la cimitir. De asemenea, numele său este înscris în Lista eroilor italieni la Biserica Italiană din București.

Cellia Onțeluș

(Material redactat după amintiri culese de la rude și cunoșcuți și o fotografie din colecția proprie)

Fauro

Rinaldo e' nato nel comune di Greci, giurisdiz. Tulcea, nel 1922, dai genitori Antonio e Ida Fauro, entrambi italiani, di religione cattolica. La famiglia era numerosa, con 6 figli: Giannina, Angelina, Rinaldo, Galliano, Vittorio e Romano. Essendo una famiglia povera, era dovere che il primogenito maschio lavorasse, anzitempo, a fianco del padre per assicurare l'andamento quotidiano. Tutti i 5 maschi della famiglia Fauro hanno imparato il mestiere di scalpellini pietrai, che hanno praticato per tutta la vita.

Dai ricordi di coloro che l'hanno conosciuto, Rinaldo appare come un uomo laborioso, buono e caritatevole, educato nello spirito cristiano e timorato di Dio. Ha finito la scuola primaria, dopo di che ha iniziato a lavorare con suo padre. Rinaldo amava tutta la sua famiglia, ma adorava la sua mamma, perche' era una persona buona e molto credente. Lei faceva scarpetti, che vendeva nel paesino. Dopo aver perso questo suo figlio, ha perso il sonno. Di giorno lavorava, e di notte leggeva libri in italiano, che si faceva prestare dalla chiesa. Da questi prendeva i principi per l'educazione dei suoi figli. Negli ultimi 4 anni della sua vita fu cieca. E' deceduta a 93 anni ed e' da ammirare perche', nonostante sia passata attraverso molte sfortune, non ha perso la fede in Dio.

Nell'anno 1942, a solo 20 anni, Rinaldo fu chiamato dal Governo italiano per essere arruolato nell'esercito, dal momento che aveva il passaporto italiano e di conseguenza era obbligato a rispettare l'ordine. E cosi', del tutto impreparato, e' partito per l'Italia, e da li', dopo alcuni mesi d'addestramento, e' stato mandato sul fronte russo. Contemporaneamente a Rinaldo, furono spediti altri tre giovani dello stesso villaggio, con passaporto italiano: Angelo Digrandi, Grigorini Pia e Giovanni Bondioli. Dei 4 partiti dal comune di Greci, due sono tornati a casa, ma due sono stati inviati al fronte: Rinaldo in Russia, da dove non e' mai tornato, e Angelo Digrandi in Grecia, e poi in Jugoslavia e in Germania, come prigioniero; dopo la guerra s'e' stabilito in Italia, dove vive ancora oggi.

La mancanza dei suoi cari faceva si' che Rinaldo scrivesse a casa molto spesso. Sua madre ha conservato le sue lettere fino all'ultima ora della sua vita. In una di queste c'era scritto: «Mamma, ho incontrato un romeno, con cui ho scambiato impressioni e l'indirizzo. Se muore uno di noi, l'altro dovrà annunciare alla famiglia che e' scomparso». E cosi' fu. L'amico di

Rinaldo ha mandato un messaggio per *mamma e papa'*: «Il vostro figliolo e' morto proprio la vigilia di Natale. E' stato colpito al collo e ha sanguinato molto».

Dal fronte Rinaldo descriveva gli orrori della guerra. Cito: «Mamma, che Dio non ci dia mai piu' la guerra! Un macello, questa non e' guerra!». Dalle sue lettere risultava anche che egli non si sentiva «uno di loro», un italiano vero, visto che partecipava alla guerra in modo imposto, senza capire il senso della lotta contro la patria di adozione. Dai suoi racconti, i camerati lo consideravano inferiore, perche' era cittadino italiano in un altro Paese.

Il giovane Rinaldo Fauro cade sotto i proiettili il 24 dicembre 1942, a Cotul Donului (Gomito-Ansa del Don n.d.t.) in Russia, lasciandosi dietro molto dolore.

Nel comune di Greci, gli italiani hanno innalzato un monumento di granito in memoria di tutti gli eroi caduti in guerra, a testimonianza del loro sacrificio, siano essi italiani o romeni. A oggi sono passati 71 anni da quando Rinaldo e' scomparso, i genitori e i conoscenti non l'hanno scordato, e viene ancora ricordato nelle messe per i morti e per di piu', il primo novembre, per la festa di Tutti i Santi, quando si fanno delle messe speciali in chiesa e nel cimitero. Inoltre il suo nome e' inciso nella Lista degli eroi italiani nella Chiesa Italiana a Bucarest.

Traducere: Gregorio Pulcher

A plecat dintre noi și... Anna Culluri Profiriu

Am mai primit o veste tristă. La începutul lunii mai, a plecat în lumea celor drepți, Anna Culluri Profiriu, mama pictoriței Mihaela Mateescu. S-a născut (17 oct. 1920) și a copilărit lângă Tecuci, în conacul familiei Cincu (villa Mouka, parte a unui ansamblu ce mai conține un parc și un foișor. Clădirea are parter și etaj, spațiul interior amintind de saloanele caselor boierești. Construcția a fost ridicată în jurul anului 1890, în baza unui proiect al arhitectului C. Culluri), construit de bunicul ei, ing. Gionanni (Giovanni) Culluri, specialistul italian adus în țară de Anghel Saligny. Ca italieni adevărați, toți cei din neamul Culluri aveau un cult deosebit pentru familie, transmis din generație în generație. Asemenei bunicului Giovanni, venetian la origini, tatăl Aristide Michelangelo s-a preocupat constant de siguranța și prosperitatea alor săi. Căsătorit cu Evdochia Culluri, Aristide Michelangelo le-a asigurat celor două fiice, Anna și Margareta, o educație aleasă, cât și o oarecare bunăstare materială, construindu-le fiecareia, când au crescut, câte o casă în orașul Tecuci. Anna va părăsi însă liniștea familială după căsătoria cu Mihai Profiriu, prim-procuror al orașului Tecuci, urmându-l pe acesta la Iași, și apoi la București, unde a fost mutat cu serviciul. Se pare că Mihaela, singura fiică a familiei Profiriu, a moștenit talentul și dragostea pentru pictură de la mamă, de vreme ce pe lângă ocupația de bibliotecar, în tihna casei, Anna așternea pe pânză, cu mare sensibilitate, culori izvorâte din preaplinul imaginației sale. În urma Anei Culluri Profiriu au rămas nemângâiați, pe lângă fiica Mihaela, doi nepoți, cinci străniepoți și mulți prieni, care îi vor purta cu mult drag în inimi, amintirea. Anna a fost foarte apropiată de membrii Asociației Italianilor din România – RO.AS.IT, participând cu placere la saloanele culturale organizate de aceasta, pe care le aprecia în mod deosebit. O regretăm nespus. Condoleanțe familiei îndoliate pentru pierderea suferită!

Ioanna Grosaru

România la Salonul Interna- țional de Carte de la Torino

În perioada 16 - 20 mai a avut loc cea de-a 26-a ediție a Salonului Internațional de Carte de la Torino, recunoscut ca cea mai importantă manifestare de profil din Italia, având ca temă *La creatività. Dove osano le idee / Creativitatea. Unde îndrăznesc ideile.* Standul României – „LIBROmania al Salone di Torino” a reunit spații pentru vânzarea de carte (cu sprijinul Librărilor Humanitas) și pentru evenimente literare, o cabină pentru Radio Torino Internațional (unul dintre partenerii media ai participării României la Salonul de Carte), precum și un punct de informare turistică (în parteneriat cu Biroul Național de Turism al României în Italia). La manifestările organizate de Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția pe parcursul desfășurării Salonului Internațional de Carte de la Torino, au fost invitați scriitori români, româniști, reprezentanți ai unor edituri italiene, traducători de literatură română în limba italiană și alți oameni de cultură, importanți pentru promovarea culturii române în Italia.

L'Assoluta: Virginia Zeani, o stea italo-română pe firmamentul liricii

Revista *Orizonturi Culturale* de la Timișoara informează că în curând va apărea, tradusă în limba italiană, cartea-interviu *Canta che ti passa* a lui Sever Voinescu, dedicată marei interprete Virginia Zeani. Pentru fanii săi era *L'Assoluta*, atunci când Callas era *La Divina*, iar Renata Tebaldi *L'Angelo*. Ea, Virginia Zeani, o biată migrantă din Transilvania în Italia în anii patruzeci ai secolului 20, ajunge în vîrful liricii, grație vocii ei splendide. O istorie superbă care, în premieră, este tradusă în italiană. Cu șaptezeci de roluri la activ, asemenea marilor cântăreții ai lumii (Gigli, Del Monaco, Domingo, Pavarotti), Virginia Zeani este o autentică stea ce strălucește pe firmamentul liricii italo-române. Traducerea îi aparține Afroditei Ciochin.

Vladimir Ghica va fi beatificat în curând

Monseniorul Vladimir Ghica (1873-1954) a fost recunoscut de Vatican ca martir și va fi beatificat în cadrul unei liturghii care va avea loc pe 31 august a.c., începând cu ora 11, la Romexpo, București.

Liturghia va fi prezidată de Cardinalul Angelo Amato, care este, în același timp, și prefect al Congregației pentru cauza Sfintilor.

Vladimir Ghica va fi înscris în Calendarul Bisericii catolice române și va fi sărbătorit pe 16 mai, dată la care s-a stins din viață.

Monseniorul descinde din familia Ghica, familie nobilă română, care a domnit în Moldova și în Țara Românească, câteva secole. Fervent opozant al comunismului, a fost arestat și torturat în închisoarea de la Jilava. Este al treilea cleric recunoscut ca martir în România de către Biserica Catolică, după episcopul auxiliar de Satu Mare – Ignac Bogdanffy, mort în închisoarea de la Aiud și J. Scheffler, episcop de Satu Mare, mort și el în închisoarea de la Jilava.

Grupaj de Dan Comarnescu

MENU D'AUTOR

di Pierluigi Maniero

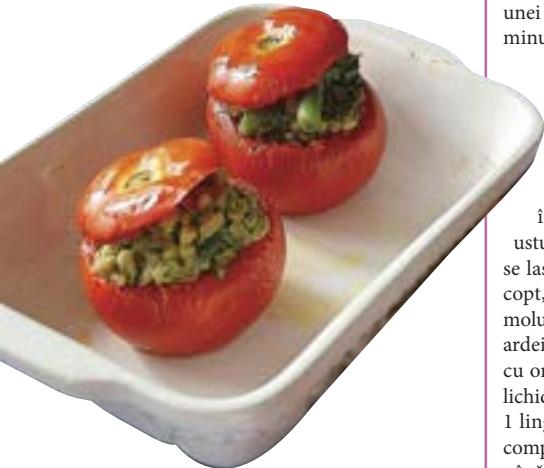

POMODORI RIPIENI AL FRUTTI DI MARE

ROȘII UMPLUTE CU FRUCTE DE MARE

Ingredienti / Ingrediente:

- 400 gr di vongole / scoici
- 400 gr di cozze / midii
- 250 gr di gamberi / homari
- 1 peperone rosso / ardei roșu
- 8 pomodori carnosì e sodi / roșii cărnoase, tari
- 1 cipollotto fresco / ceapă verde
- 2 cucchiai di olio extravergine d'oliva / linguri de ulei de măslini
- ½ bicchiere di vino bianco secco / pahar vin alb sec
- 150 gr di riso parboiled / orez prefiat
- ½ cucchiaio di prezzemolo tritato / lingură păstrunjel tocat
- 1 spicchio di aglio / un cățel de usturoi

Preparazione: Bollite il riso lasciandolo al dente, scolatelo, passatelo sotto l'acqua fredda e mettetelo in un scolapasta per eliminare l'acqua in eccesso. Tagliate in senso orizzontale i pomodori tenendo da parte l'estremità superiore (calotta) svuotateli con l'aiuto di un cucchiaio, capovolgeteli per 10 minuti su un piatto (o uno scolapasta) per eliminare l'acqua di vegetazione. Lavate i gamberi, lessateli in acqua leggermente salata per 10 minuti, scolateli, metteteli in un scolapasta, fateli raffreddare poi eliminate il carapace e il filo nero intestinale. Passate adesso alle vongole. Per evitare di cucinare questo piatto con residui di sabbia dobbiamo inevitabilmente pulire benissimo le vongole... come? Il metodo più sicuro per evitare la fastidiosissima sabbia è quello di prenderle una ad una e battere su una superficie (esempio dentro il lavello della cucina), si apriranno solo le vongole piene di sabbia che dovranno essere eliminate. Immergete per almeno 1 ora le vongole in un recipiente con abbondante acqua e 5 cucchiai di sale grosso. Pulite le cozze togliete il bisso (il filamento che fuoriesce dalla cozza) e raschiatele con la lama di un coltello per eliminare le incrostazioni esterne. Lavate le vongole, mettettele in una padella capiente con le cozze, 1 cucchiaio di olio, un trito finissimo di aglio (1 spicchio), peperoncino (se piace) aggiungete ½ bicchiere di vino bianco, fatelo evaporare e lasciate cuocere (coperte) per circa 5 minuti fino a quando le conchiglie saranno aperte. Filtrate il liquido di cottura dei molluschi. Preriscaldate una piastra (o una bistecciera) tagliate il peperone in 4 parti, eliminate i filamenti e i semi interni poi fatelo arrostire per 6 minuti. Quando i peperoni saranno tiepidi eliminate la pelle, tagliateli a striscioline sottili, trasferiteli in una ciotola con riso, cipollotto tagliato a rondelle sottili, vongole e cozze (private delle conchiglie) il 2/3 cucchiai di liquido filtrato dei molluschi, i gamberetti, sale, pepe, ½ cucchiaio di prezzemolo tritato, 1 cucchiaio di olio e amalgamate. Salate leggermente l'interno dei pomodori riempiti con il composto preparato in precedenza, chiudete con la parte superiore (calotta) e metteteli in frigorifero fino al momento di gustarli.

Mod de preparare: Se fierbe orezul „al dente”, se scurge, se trece prin apă rece și se pune într-o strecurătoare pentru a se îndepărta surplusul de apă. Se tăie roșile pe orizontală, ținându-se de extremitatea superioară și se golesc cu ajutorul unei linguri, se scurg cu fundul în sus pe o farfurie timp de 10 minute. Se spălă homarii, se lasă în apă puțin sărată 10 minute, se pun în strecurătoare și se dau la rece. Se înălță carapacea și tubul negru intestinal. Se iau apoi scoicile și

se spălă bine pentru a nu lăsa reziduri în mâncare. Cum? Cea mai sigură metodă de a săpa de plicticosul nisip este să le luăti una câte una, să le bateți pe o suprafață (de exemplu în chiuvetă din bucătărie). Se vor deschide numai acelea care sunt pline de nisip înăuntru și se vor spăla bine. Scoicile se țin cel puțin 1 oră într-un vas cu apă în care punem 5 linguri de sare grunjoasă. Se curăță și midiile, se tăie „filamentul” careiese din ele și se răzuie cu lama unui cuțit pentru a elimina partea cornoasă. Se spălă scoicile, se pun

într-o tigaie mare împreună cu midiile, 1 lingură de ulei, un cățel de usturoi tăiat foarte fin, un ardei iute (dacă vă place), se adaugă vinul, care se lasă să se evapore, după care se acoperă vasul și se lasă cca 5 minute la copt, până se deschid cochiliile. Se strecoară lichidul rămas după coptul moluștelor. Se tăie ardeiul în 4 părți, se scot semințele și se coace 6 minute. Când ardeiul este cald, se curăță de coajă. Se tăie în felii subțiri, se pune într-o cratiță cu orezul, ceapă tăiată rondele subțiri, scoicile și midiile, cu 2/3 de lingură din lichidul strecut de la moluște, homarii, sare, piper, ½ lingură de păstrunjel tocat, 1 lingură de ulei și se amestecă. Se sărează ușor interiorul roșilor, se umplu cu compozitia preparată anterior, se închid cu partea superioară și se pun în frigider până în momentul servirii.

MOUSSE DI RICOTTA E FRAGOLE

MOUSSE DE RICOTTA ȘI CĂPȘUNE

Ingredienti / Ingrediente:

- 500 gr di ricotta / ricotta
- 200 ml di panna da montare / frișcă de băut
- 1 cucchiaio di zucchero semolato / lingură de zahăr tot
- 1 cucchiaio di zucchero a velo / lingură de zahăr pudră
- 250 gr di fragole / căpșune sau fragi
- 80 gr di amaretti / fursecuri

Preparazione: Montate la panna con lo zucchero a velo. Pulite e lavate le fragole poi riducetele in purea con l'aiuto di un mixer ad immersione. In una ciotola unite ricotta, purea di fragole, zucchero semolato e lavorate fino ad ottenere un composto cremoso. Unite la panna montata con movimenti delicati da basso verso l'alto per non far smontare la preparazione poi trasferite la mousse in un sac a poche da pasticceria. Componete il dessert mettendo sul fondo di quattro coppette/o bicchieri gli amaretti sbriciolati e riempite con la mousse di ricotta e fragole mousse. Conservate in frigorifero le vostre mousse fino al momento di servirle. Consiglio: quando in estate non avete a disposizione fragole fresche potete sostituirle con altra frutta fresca come pesche, more, lamponi etc.

Mod de preparare: Se bate frișcă cu zahărul pudră. Se spălă și se curăță căpșunele și se transformă în piure cu ajutorul unui mixer. Într-un vas se pun ricotta, piureul de căpșune și zahărul tot. Se amestecă până se obține o pastă cremoasă. Se adaugă frișcă băută, amestecând-o de jos în sus cu mișcări delicate, ca să nu se lase compozitia. Se pune, apoi, într-un cornet. Se compune desertul punându-se în patru cupe sau pahare mai întâi fursecuri măruntite, apoi mousseul de ricotta și căpșune. Se păstrează în frigider până la servire. Sfat: dacă nu aveți căpșune proaspete le puteți înlocui cu piersici, mere, pere, zmeură etc.

ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA **RO.AS.IT.** STR. LIPSCANI NR. 19, etaj 1, 030031 BUCUREȘTI
TEL./FAX: 021 313 3064
WWW.ROASIT.RO